

Dr. Öğr. Üyesi Asiye ŞAHİN EMİR*

Arş. Gör. Büşra KAZMAZ TEPE**

Makale Gönderim Tarihi: 5 Nisan 2021

Makale Kabul Tarihi: 12 Nisan 2021

Gemi Adamının Hizmet Sözleşmesinden Doğan Para Alacaklarının Tahsili

Öz

Gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarının çeşitli takip yolları ile tahsil edilmesi mümkündür. Türk Ticaret Kanunu'nda gemi alacakları arasında gemi adamının gemide çalışması sonucu doğan alacakları özel olarak düzenlenmiştir. Bu çalışmada öncelikle Deniz İş Kanunu anlamında gemi adamı ve işveren kavramları, ardından

gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları ile gemi alacaklısı hakkı ele alınacaktır. Son olarak, gemi alacaklısı hakkının gemi adamına sağladığı öncelik ve takip hakkı çerçevesinde gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarının tahsilinde başvurabileceği takip yolları ve ihtiyatî haciz imkânı incelenecektir.

Anahtar Sözcükler:

Gemi adamı, hizmet sözleşmesi, işçilik alacakları, gemi alacaklısı hakkı, rehnin paraya çevrilmesi.

The Collection of Pecuniary Claims Arising from the Labor Contract of Seafarer

Abstract

It is possible to collect seafarer's pecuniary claims arising from the labor contract through various executive proceedings. Seafarer's pecuniary claims arising from his employment on the vessel are specially regulated among the claims secured by a maritime lien in the Turkish Commercial Code. In this study, first, the concepts of seafarer and employer in the sense of the Maritime Labor Code will be handled. Then,

seafarer's pecuniary claims arising from the labor contract, and maritime lien for seafarer will be examined. Finally, executive proceedings that seafarer can apply to collect his pecuniary claims arising from the labor contract, and opportunity of provisional attachment will be analyzed within the framework of priority and lien right provided by the maritime lien for seafarer.

Keywords:

Seafarer, labor contract, employee claims, maritime lien, enforcement of lien.

*İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, asiye.sahinemir@bakircay.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9262-3608

**Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı, busrakazmaz2261@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4096-5304

Giriş

Mevzuatımızda Deniz İş Hukukunda işveren karşısında ekonomik yönden zayıf konumda olan gemi adamlarının alacak haklarını korumak amacıyla özel düzenlemeler yapılmıştır. Gemi adamlarının alacak haklarına ilişkin düzenlemeler mevzuatımızda yalnızca 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nda¹ (DenişK.) yer almaz. Bu konuda 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda² (TTK) gemi adamının gemide çalışmasından doğan gemi alacaklarına ilişkin olarak gemi ve eklentileri üzerinde kanunî rehin hakkı öngörülmüştür. Rehin hakkıyla güvence altına alınan bu alacakların tahsil usûlü de 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu³ (İİK) hükümlerinden yer yer ayrı tutulup Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan deniz icra hukukuna ilişkin özel düzenlemelere tâbi kılınmıştır.

Bu çalışmada, Deniz İş Kanunu'na göre gemi adamı ve işveren kavramları ele alındıktan sonra gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları ile bu alacaklar için Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen rehin hakkı incelenip gemi adamının alacaklarının tahsilinde başvurabileceği takip yolları ve ihtiyatî haciz imkânı değerlendirilecektir.

I. Deniz İş Hukukunda İşveren

Deniz İş Kanunu'nda işveren tanımı diğer kanunlardan farklı yapılmıştır⁴. Zira genellikle iş kanunlarında işveren tanımı yapılırken işçi kavramı esas alınmakta, Deniz İş Kanunu'nda yapılan tanımda ise "işçi çalıştırma" unsuru yerine "gemi" dikkate alınmıştır⁵. Deniz İş Kanunu'nun 2. mad-

desinin 1. fıkrasının A bendine göre, gemi sahibine veya kendisinin olmayan bir gemiyi kendi adına ve hesabına işleten kimseye "işveren" denir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun⁶ 2. maddesinde, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişi yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluş işveren olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle öğretilerde Deniz İş Kanunu'nda yer alan işveren tanımının, bir gemide hizmet akdine dayanarak gemi adamı çalıştıran gerçek veya tüzel kişi ve tüzel kişiliği olmayan özel veya kamu kurum ve kuruluşları şeklinde değiştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁷.

Deniz İş Kanunu'nda yer alan tanımda her ne kadar bir kişinin işveren olarak kabul edilebilmesi için açıkça işçi (gemi adamı) çalıştırması gerektiğine yer verilmemiş olsa da geminin işletilmesi kavramına gemi adamının çalıştırılması dâhil edilmiştir⁸.

Kanundaki tanımdan da anlaşılacağı üzere, işverenin mutlaka geminin maliki olması gerekmez⁹. İşveren geminin sahibi olabileceği gibi onu işleten kişi de olabilir. İşveren olan gemi sahibi, gerçek veya tüzel kişi olabileceği gibi tüzel kişiliği olmayan kamu veya özel kurum ve kuruluş da olabilir¹⁰.

Mülga 6379 sayılı Deniz İş Kanunu'nun¹¹ yürürlükte olduğu dönemde gemi sahibi denilince ilk akla gelen donatan ve donatma iştiraki idi¹². Kanunda da donatana işveren denileceği ifade

1 RG.: 20.04.1967, S.: 12586.

2 RG.: 14.02.2011, S.: 27846.

3 RG.: 19.6.1967, S.: 2128.

4 Öktem, Sezgi: Deniz İş Hukukunda İşverenin İşe Sağlama Borcu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001, s. 40.

5 Öktem, s. 40; Yürekli, Sabahattin: "Deniz İş Kanunu'nun Yer İtibariyle Kapsamı", AÜEHFD, C. IX, S.1-2, 2005, s. 614; Bedük, Nusret Mehmet: Deniz İş Sözleşmesi, Ekin Yayınevi, Bursa 2012, s. 24.

6 RG.: 10.06.2003, S.: 25134.

7 Öktem Songu, Sezgi: "Deniz İş Hukukunda İş Sözleşmesinin Sona Ermesi", Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, C. 1, S. 3, 2004, s. 838; Kar, Bektaş; Deniz İş Sözleşmesi, SİCİL İş Hukuku Dergisi, Eylül, 2011, S. 23, (Deniz İş Sözleşmesi), s. 47.

8 Öktem, s. 40.

9 Süzek, Sarper: İş Hukuku, Yenilenmiş 19. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2020, s. 142; Öktem Songu, s. 838; Kar, Bektaş: İcra ve Mevzuatı ile Deniz İş Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 66-67; Kar, Deniz İş Sözleşmesi, s. 46-47; Bedük, s. 24.

10 Öktem, s. 40, dn. 129.

11 RG.: 20.03.1954, S.: 8663.

12 6379 sayılı Deniz İş Kanunu'nun md.2/1-a hükmüne göre, donatan veya kendisine ait olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla kendi nam ve hesabına işleten kimse işveren sayılır.

edilmişti¹³. 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nda yer alan işveren kavramı daha geniştir. Bu Kanun bakımından işveren, sadece donatan ve donatma iştiraki ile sınırlı değildir¹⁴. Kanunda işveren tanımlanırken donatan yerine gemi sahibi ifadesine yer verilmiştir. Donatan, Türk Ticaret Kanunu'nda gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi maliki olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra Kanunda kendisinin olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda kendi adına bizzat veya kaptan aracılığıyla kullanan kişi, üçüncü kişiler ile olan ilişkilerinde donatan sayılır denilmektedir (TTK md. 1061). Geminin tek bir donatanı olmayabilir. Böyle bir durumda donatma iştirakinin varlığından söz edilir. Türk Ticaret Kanunu'na göre, birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, menfaat sağlamak amacıyla aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, hepsi adına ve hesabına suda kullanmaları hâlinde donatma iştirakinin varlığı söz konusudur (TTK md. 1064). Donatan ve donatma iştiraki, Deniz İş Kanunu'nun 1. maddesindeki¹⁵ şartları taşıması durumunda bu Kanun anlamında işveren statüsündedir¹⁶. Türk Ticaret Kanunu'ndaki tanımlara göre, donatanın veya donatma iştirakinin gemisini deniz ticaretinde kullanması gerekir¹⁷. Buna karşılık,

ticarî gemilerin yanı sıra, donanmaya bağlı harp gemileri ve yardımcı gemiler¹⁸ dışında eğitim, spor, eğlence gibi amaçlarla kullanılan gemiler de Deniz İş Kanunu kapsamındadır¹⁹. Bu kapsamda, kendisine ait olmayan bir gemiyi ticarî amaç dışında kullanan kişileri de işveren olarak kabul etmek gerekir²⁰. Sonuç olarak, donatan ve donatma iştiraki Deniz İş Kanunu'nun 1. maddesindeki şartları taşıması durumunda işveren iken, Deniz İş Kanunu anlamında her işverenin donatan veya donatma iştiraki olması gerekmez²¹. Donatma iştirakinin tüzel kişiliği olmaması nedeniyle müşterek donatanlardan her biri Deniz İş Kanunu anlamında işveren sıfatına sahip oldukları için gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarından sorumlu olmalıdırlar²².

Deniz İş Kanunu anlamında işveren olabilmek için gemi sahibi veya gemiyi işleten kişi olmak yeterli değildir. Bu şartın yanı sıra Kanunda bu kişilerin gemiyi kendi nam ve hesaplarına işletmeleri gerektiği belirtilmiştir²³. Kanunun 2. maddesinin lafzından her ne kadar gemi sahibinin doğrudan doğruya işveren olacağı sonucuna ulaşılsa da başkası tarafından işletilen gemiye sadece malik olmak Deniz İş Kanunu anlamında işveren sayılmayı gerektirmez²⁴.

İşverenin gemide genel olarak bulunmaması nedeniyle onun adına ve hesabına harekete yetkili olan gemi adamının durumu oldukça önemlidir. Bu kişi, işveren vekili statüsündedir. Kanunda kimlerin işveren vekili olarak kabul edileceği düzenlenmiş ve bu kişilerin işveren vekili sıfatı ile gemi adamlarına karşı iş ve işlemlerinden işverenin doğrudan sorumlu olduğu belirtilmiştir (De-

13 Moral, s. 39.

14 Öktem, s. 41; Bedük, s. 25.

15 Deniz İş Kanunu md. 1, "Bu kanun denizlerde, göllerde ve akarsularda Türk Bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde bir hizmet akdi ile çalışan gemi adamları ve bunların işverenleri hakkında uygulanır.

Aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamı yüz veya daha fazla olduğu veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısı 5 veya daha fazla bulunduğu takdirde birinci bent hükmü uygulanır.

Bu kanunun uygulanmasında; sandal, mavna, şat, salapurya gibi olanlar da (gemi) sayılır.

Cumhurbaşkanı, ekonomik ve sosyal gerekler bakımından bu kanun hükümlerini yukarıdaki bentlerin kapsamı dışında kalan gemilerle gemi adamlarına ve bunların işverenlerine kısmen veya tamamen teşmile yetkilidir. (2)

Yukarıdaki bentlerde yazılı gemilerin bu kanun kapsamına alınmaları sebebiyle yapılabilecek itirazlar Çalışma Bakanlığı tarafından incelenerek karara bağlanır. Bu itirazlar kanunun uygulanmasını durduramaz."

16 Kar, s. 67.

17 Kar, s. 67.

18 Kişilerin iş sözleşmesi ile değil yasal bir zorunluluğa dayanarak çalıştırıldığı harp gemileri Deniz İş Kanunu'nun uygulama alanına girmemektedir. Bkz. Süzek, s. 219.

19 Süzek, s. 219; Öktem, s. 41; Kar, s. 67.

20 Öktem Songu, s. 838.

21 Öktem, s. 41.

22 Güzel, Ali: "Gemi Adamının Kıdem Tazminatından Sorumluluk", Karar İncelemesi, İHU, Deniz İş Kanunu (No.1); Bedük, s. 25

23 Ulucan, s. 23; Öktem, s. 42.

24 Aydemir, Murteza: Türk Hukukunda İşveren, İşveren Vekili, Alt İşveren Kavramları, Türkiye Metal Sanayiciler Sendikası, İstanbul 1993, s. 25; Öktem, s. 42.

nışK. md. 2/2). Kanundaki düzenlemeye göre, kaptan²⁵ veya işveren adına ve hesabına harekete yetkili olan kişi işveren vekilidir (DenişK. md. 2/1-Ç). Kaptan, çoğu zaman işveren adına ve hesabına harekete yetkili olması nedeniyle işveren vekilidir. Bununla birlikte, kaptanın işveren sıfatını haiz olması da mümkündür. Kaptan olan kişi aynı zamanda iş sözleşmesinin tarafı olan donatan ise kaptanın işveren sıfatına sahip olduğu söylenebilir²⁶.

II. Deniz İş Hukukunda İşçi: Gemi Adamı

4857 sayılı İş Kanunu'nda²⁷ işçi kavramının 854 sayılı Deniz İş Kanunu'ndaki karşılığını gemi adamı oluşturmaktadır²⁸. DenişK. md. 2. hükmüne göre, bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselere gemi adamı denir. Denizde yapılan işin göstermiş olduğu özellikler nedeniyle genel düzenlemelerin yeterince karşılık vermemesi sonucunda özel bir kanun olan Deniz İş Kanunu kapsamına alınan gemi adamlarının işçi oldukları konusunda şüphe bulunmamaktadır²⁹. Kanunda sözü edilen diğer kimselerden geminin sevk ve idaresi dışında işverenin istihdam ettiği aşçı, garson, ka-

marot, doktor, müzisyen, temizlikçi gibi kişilerin anlaşılması gerekir. Bu kişiler de Deniz İş Kanunu anlamında işçi niteliği taşırlar³⁰.

Deniz İş Kanunu dışında Türk Ticaret Kanunu'nda da kimlere gemi adamı denileceğine yer verilmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 934. maddesine göre, kaptan, gemi zabıtları, tayfalar ve gemide çalıştırılan diğer kişiler³¹ gemi adamıdır. Gemi adamları ve Kılavuz Kaptanları Yönetmeliği'ne³² (GKKY) göre de geminin kaptanı, zabiti, yardımcı zabiti, stajyeri, tayfası ve yardımcı hizmet personeli gemi adamını ifade eder (GKKY md. 3/1-s). Deniz İş Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan gemi adamı kavramı birlikte değerlendirildiğinde; gemi adamı kavramının sadece gemi üzerinde istihdam edilen kişilere ait olduğu, bağlama limanında donatanın gemi işletmesinde çalışanların gemi adamı olarak kabul edilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır³³. Çalışan kişinin yaptığı işin kamu hizmeti olması gemi adamı sayılmasını engellemez. Ancak unutulmalıdır ki, bir kişinin gemi adamı olarak kabul edilmesi için hizmet sözleşmesine bağlı olarak çalışması gerekir. Bu nedenle harp gemilerinde çalışanlar belli bir yükümlülüğü yerine getirdikleri için gemi adamı sayılmazlar³⁴.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 180 sayılı Gemi Adamlarının Çalışma Süreleri ve Geminin İşletilmesi Hakkında Konvansiyonu'nun 2/d maddesinde de gemi adamının, bu sözleşmenin uygulandığı gemilerde belirli bir kapasite ile is-

25 YHGK 14.01.1981, 1979/293 E., 1981/11 K., www.legalbank.com, (E.T.: 21.01.2021). "Kaptanın diğer (gemi adamları)na karşı işveren (donatanın) vekili halinde girmesi, bu ilişkinin mevcut olmadığı hallerde kendisini (gemi adamı) sayılmasını gerektirmez; kaptanın işveren vekilliği sıfatı sınırlıdır. Kaptanın bu (ek sıfatı), kendisinin lehine olan ve (Deniş İş Kanunu)'ndan doğan haklarından mahrum kalması sonucunu asla doğurmaz. Bunun aksine bir tefsir şekli, kanun koyucunun amacına aykırı düşer."

26 Sevimli, s. 75; Bedük, s. 15.

27 RG.:10.06.2003, S.: 25134.

28 Sevimli, K. Ahmet: İş Hukukunda Kaptan, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1999, s. 16.

29 Ulucan, Devrim: Deniz İş Hukukuna İlişkin Temel Bilgiler (Sendikal Eğitim Elkitabı), Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul 1986, s. 13; Ekonomi, Münir: İş Hukuku Cilt 1, Ferdi İş Hukuku, İTÜ Makine Fakültesi Ofset Atölyesi, İstanbul 1987, s. 40; Ergin, Berrin: "Deniz İş Hukukunda Gemi Adamlarının Hizmet Akdinin Haklı Nedenle Fesih Sebepleri, İş Hukuku Dergisi, C. 1, S. 14, 1991, s. 558; Sevimli, s. 17; Kar, Deniz İş Sözleşmesi, s. 46.

30 Süzek, s. 135; Kar, s. 59; Kar, Deniz İş Sözleşmesi, s. 46; Bedük, s. 21.

31 YHGK 07.12.1966, 1965/818 E., 1966/311 K. sayılı kararına göre, "Yolcu gemilerindeki aşçıbaşı, garson, şef garson, kamarot, müzisyen, berber, kadın ve erkek çamaşırcılar, ütücü ve temizleyiciler, balıkçı gemilerindeki balıkçılar, gemide istihdam edilen diğer kimseler grubuna girerler." Ankara Barosu Dergisi, Y. 1968, S.1, s. 96 vd.

32 RG.: 10.08.2018, S.: 30328.

33 İzveren, Adil: Deniz Ticaret Hukuku, Ankara 1960, s. 107.

34 Odaman, Serkan: İşçinin Haklı Sebep Fesih Hakkı, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yakın ve Ortadoğu Çalışma Eğitim Merkezi Yayın No:16, Ankara, 2000, s. 6; Moral, Duygu: Gemia damlarının Hizmet Sözleşmelerinin Sona Ermesi: Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010, s. 47.

tihdam edilen, milli yasa, tüzük veya toplu sözleşmelerle tanımlanan kişiler olduğu ifade edilmiştir.

Gemi adamı, gemide³⁵ çalışan işçidir³⁶. Gemi adamı bir hizmet akdine bağlı olarak işverenin emir ve talimatları doğrultusunda bağımlı bir şekilde iş görmekte ve karşılığında ücret almaktadır. Hizmet akdine istinaden gemide hizmet gören gemi adamlarının gemiye bağlı olup gemi hizmetinde çalışan kişilerin oluşturduğu organizasyona dâhil olmaları gerekir³⁷.

Sonuç olarak tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere, gemi adamı kavramının sadece gemi üzerinde istihdam edilen kişileri kapsadığını söylemek yanlış olmayacaktır³⁸. Bu kapsamda karada (bağlama limanında) donatanın gemi işletmesinde çalışan işletme müdürü, mühendis gibi kişilerin gemi adamı olarak nitelendirilemeyeceğini söylemek mümkündür³⁹.

Bu çerçevede belirtmek gerekir ki, salt gemi adamı olmak Deniz İş Kanunu kapsamında olmayı gerektirmez. Diğer bir ifade ile her gemi adamı hakkında Deniz İş Kanunu hükümleri uygulama alanı bulmaz. Gemi adamının 854 sayılı Deniz İş Kanunu kapsamında olabilmesi için Kanunun 1. maddesi kapsamında işleten veya gemi sahibi olan işverene ait bir gemi işyerinde ve deniz taşımacılığında çalışan bir kişi olması gerekir⁴⁰.

Gemi adamları görev ve statülerine göre gruplara ayrılmıştır. Deniz İş Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde yer alan tanıma göre, gemiyi sevk ve idare eden kimseye ya da zorunlu sebeplerle görevi başında bulunmaması

hâlinde ona vekâlet eden kimseye "kaptan" denir. Kaptanın her durumda gemi adamı olduğunu söylemek yanlıştır. Kaptan geminin sahibi ya da gemiyi işleten kişi ise işveren sıfatını haizdir⁴¹. Bunun dışında kaptanın gemi adamı olduğu durumlarda işçi olarak nitelendirilmesi gerekir. Zabit, Deniz İş Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmamıştır. 2018 tarihli Gemi adamları ve Kılavuz Kaptanlar Yönetmeliği'nde de genel bir zabit tanımına yer verilmemiş olmasına rağmen tek tek sınırlı vardiya zabiti, vardiya zabiti, birinci zabit gibi zabit sayılan kişilere ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Zabit, kaptana gemide yardımcı olan kişidir⁴². Tayfa da zabit gibi Deniz İş Kanunu'nda tanımlanmış değildir. 2018 tarihli Yönetmelikte geminin güverte, makine ve kamara bölümlerinde çalışan ve gemi kaptanı, gemi zabiti, yardımcı zabitler ve stajyerler dışında kalan gemi adamlarının tayfa olduğu belirtilmiştir (GKYY md. 3/1-tt). Kanunda gemi adamı olduğu ifade edilen diğer kimseler ise gemicilik tekniği ile ilgili olmayan işleri ifa eden kişilerdir⁴³. Aşçı, kamarot, müzisyen, bu kişilere örnek olarak verilebilir⁴⁴.

III. Gemi Adamının Hizmet Sözleşmesinden Doğan Para Alacakları

A. Genel Olarak

Gemi adamı hizmet sözleşmesi ile çalışmaktadır⁴⁵. Bu sözleşme gereğince işverenin emir ve talimatları doğrultusunda iş görme borcunu ifa eder ve bunun karşılığında ücrete hak kazanır. Ücret, iş sözleşmesinin en temel unsurlarından biridir. Gemi adamının ücreti, zaman ve sefer

35 Gemi kavramı için bkz., Sevimli, s. 43-48; Öktem, s. 12-25.

36 Ulucan, s. 19. "854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 2. maddesi ile Gemi adamları Yönetmeliği'ne göre gemide hizmet (iş) akdiyle çalışan temizlik personelinin gemi adamı sayılacağına ilişkin kabulü yerindedir." Bkz., Yarg. 9. HD., 19.12.2018, 2018/4412 E., 2018/23594 K., www.legalbank.com, (E.T.: 25.01.2021).

37 Çağa, Tahir: Deniz Ticaret Hukuku I., 10. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995, s. 108; Öktem, s. 29.

38 Öktem, s. 28.

39 İşveren, s. 107; Öktem, s. 29

40 Yarg. 9. HD., 12.12.2014, 2014/27838 E., 2014/38232 K., www.legalbank.com, (E.T.: 24.02.2021).

41 Öktem, s. 32, dn. 98.

42 Kar, s. 58; Öktem, s. 35.

43 Kender, Rayegan: Deniz İş Hukukunda İşveren, İşveren Vekili, Kaptan ve Gemi Adamı Kavramları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1984 Yılı Konferansları, İstanbul 1985, s. 152; Öktem, s. 35; Öktem Songu, s. 841.

44 Kar, s. 59.

45 Kar, s. 94; Kar, Deniz İş Sözleşmesi, s. 46; Bedük, s. 91-117.

üzerine ya da navlun veya kazançtan pay alma şeklinde ödenebilir⁴⁶. DenizK. md. 29'da ücret, gemi adamına işi karşılığında işveren veya işveren vekili tarafından ödenen prim, ikramiye veya bu nitelikteki her çeşit istihkak şeklinde tanımlanmıştır.

Gemi adamı, hizmet sözleşmesi ile çalışmasının sonucunda ve Deniz İş Kanunu'nda belirtilen şartları sağlaması halinde genel tatil, hafta tatili, fazla çalışma ve yıllık izin ücreti hakkına sahip olur. Ayrıca gemi adamının iş sözleşmesinin feshi durumunda ihbar tazminatına ve kıdem tazminatına hak kazanması da gündeme gelebilir. Bunların yanı sıra hizmet sözleşmesi ile çalışan gemi adamı işverenin işçiyi koruma ve gözetme borcuna aykırı davranması durumunda uğradığı zararların işveren tarafından giderilmesini isteyebilir. Örneğin, işverenin bu borca aykırı davranması sonucu iş kazasına uğrayan gemi adamı kaza sonucunda ortaya çıkan maddi ve manevi zararlarını işverenden talep edebilir.

B. Gemi Adamının Gemi Alacaklısı Hakkı

Gemi alacaklısı hakkı veren alacaklar 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1320. maddesinin 1. fıkrasında bentler halinde tahdidî (*numerus clausus*) olarak belirtilmiştir⁴⁷. TTK md. 1320/1/a hükmüne göre, ülkelerine getirilme giderleri ve onlar adına ödenmesi gereken sosyal sigorta katkı payları da içinde olmak üzere, gemi adamlarına gemide çalıştırılmakta olmaları dolayısıyla ödenecek olan ücret ve diğer tutarlara ilişkin talepler gemi alacaklısı hakkı bahşeden gemi alacağı niteliğindedir⁴⁸. Bu bağlamda prim, bahşiş, işin sonucundan pay, aracılık ücreti, ikramiye gibi müesseseler ve diğer ücret ekleri Türk Ticaret Kanunu'nun 1320. maddesinin 1. fıkrasının a bendi

hükümdeki "ücret" kavramına dâhildir⁴⁹. Ücretin belirlenme ve ödenme şekli gemi alacağı olarak nitelendirilmesinde etkili değildir. Bentte yer alan "diğer tutarlar" ifadesinden gemi adamının işveren ile arasındaki iş ilişkisi sonucunda ücret dışında hak kazandığı alacaklar anlaşılmalıdır⁵⁰. Bu kapsamda gemi adamına iş sözleşmesi gereği işveren tarafından ödenmesi gereken meblağların ücret ve diğer tutarlar içinde değerlendirilmesi gerekir⁵¹.

Sonuç olarak, Kanundaki ifadeden de anlaşılacağı üzere, ücret başta olmak üzere gemi adamının gemide hizmet sözleşmesi ile çalışmasından doğan para alacakları Türk Ticaret Kanunu uyarınca gemi adamına gemi alacaklısı hakkı verir⁵². Bu nedenle de gemi adamının ücreti (DenizK. md. 29)⁵³ dışında hafta tatili ücreti (DenizK. md. 42), genel tatil ücreti (DenizK. md. 43), fazla çalışma ücreti (DenizK. md. 28) ve yıllık izin ücreti (DenizK. md. 40)⁵⁴ ile ihbar tazminatı (DenizK.

49 Çağa, Tahir/Kender, Rayegan/Budak, Ali Cem: Deniz Ticareti Hukuku, C. III, Arıkan Basım Yayım, İstanbul 2005, s. 30; Atamer, Kerim: Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebrî İcra, Arıkan, İstanbul 2006, s. 186.

50 Herber, Rolf: Seehandelsrecht, 2. Aufl., Hamburg 2015, s. 122'den aktaran, Aksoy, Sami: "Gemi Adamının Manevi Tazminat Alacağı Gemi Alacaklısı Hakkı Bahşeder Mi?" Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, 2019, s. 122. Gemi Alacakları ve Gemi İpotekleri Hakkında Uluslararası Sözleşme'nin 4. maddesi gereğince ücret ve diğer tutarların gemi alacağı olarak kabul edilebilmesi için bunların gemi adamının gemide çalışması nedeniyle doğmuş olması gerekir. Bkz., Süzel, s. 215.

51 Bkz., Atamer, s. 186; Süzel, s. 215.

52 Türk Ticaret Kanunu'nda geçen "gemi alacağı", "gemi alacaklısı hakkı" ve "deniz alacağı" kavramları farklı anlamları haiz, karıştırılmaya müsait, üç farklı kavramdır. "Gemi alacağı" kavramı ile TTK md. 1320'de bentler hâlinde sayılan alacaklar ifade edilir. Gemi alacakları "gemi alacaklısı hakkı" ile güvence altına alınmıştır. Diğer bir ifadeyle "gemi alacağı" kavramıyla alacağın kendisi (şahsî talep) kastedilirken, "gemi alacaklısı hakkı" kavramıyla ise gemi alacağını temin eden kanunî rehin hakkı (aynî talep) kastedilir. "Deniz alacağı" kavramı ise bu iki kavramdan tamamen farklı olup TTK md. 1352'de bentler hâlinde sayılan, sahibine geminin ihtiyaten haczini talep edebilme imkânı tanıyan alacakları ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, s. 175-176, 207-208.

53 Yarg. 9. HD. 28.11.2005, 2005/9585 E., 2005/37259 K., <https://legalbank>, (E.T.: 01.03.2021).

54 Yarg. 11. HD, 26/03/2002, 2001/10911 E., 2002/2775 K., <https://legalbank>, (E.T.: 05.03.2021).

46 Ulutaş, Yusuf: Gemi Alacaklısı Hakkı Veren Alacaklar, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 44.

47 Atamer, s. 184.

48 Bu hüküm, Gemi Alacakları ve Gemi İpotekleri Hakkında Uluslararası Sözleşme'nin 4.maddesinden alınmıştır.

md.16/1/D)⁵⁵ ve kıdem tazminatı (DenişK. md. 20)⁵⁶ da gemi alacağı kapsamındadır.

Türk Ticaret Kanunu md. 1320/1/b hükmünde geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlardan doğan alacakların da gemi alacağı niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Hükümde yaralanan ya da ölen kişinin sıfatına ilişkin herhangi bir ayırım yapılmamıştır⁵⁷. Bu düzenleme nedeniyle öğretide gemi adamının meslek hastalığı ya da iş kazası sonucunda yaralanması ve ölmesi söz konusu hüküm kapsamında değerlendirilmiştir⁵⁸. Bu bağlamda, gemi adamının çalışma gücünün kaybindan doğan zararlar, ülkesine getirilme ve tedavi masrafları ile manevi tazminat alacağının gemi alacağı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür. Gemi adamının ölümü hâlinde ise hak sahipleri destekten yoksun kalma ve manevi tazminat tutarında gemi alacağına sahip olur⁵⁹. Bu kapsamda belirtmek isteriz ki, Kanunun md. 1320/1/a hükmünün geniş ve dar yorumlanması hususu önemlidir. Zira genişletici yorum yapılırsa işverenin işçiyi koruma ve gözetme borcuna aykırı davranması sonucunda gemi adamının uğradığı zararların tazmin talebi Kanunun md. 1320/1/a hükmüne göre gemi alacağı olarak değerlendirilir. TTK md. 1320/1/a hükmü dar yorumlandığı

da ise gemi adamının tazminat talepleri Kanunun md. 1320/1/b hükmü kapsamına girer. Buna göre, gemi adamının işverenin işçiyi koruma ve gözetme borcuna aykırı davranması sonucunda doğan can kaybı veya diğer bedensel zararlara ilişkin talepleri her halükârda gemi alacağı olarak nitelendirilir. Ancak, bu nitelendirmenin a bendine ya da b bendine dayanılarak yapılması sadece teorik bir tartışma olmayıp bu tartışmanın pratik önemi vardır. Bu önem kendini paraların paylaşılması aşamasında gösterir. Şöyle ki, aşağıda ayrıntılı olarak belirtileceği üzere, gemi ve eklentilerinin paraya çevrilmesinden sonra elde edilen tutar tüm alacakları karşılamaya yetmiyorsa alacaklar arasında bir sıralama yapılması gerekir⁶⁰. Gemi alacaklarının nasıl sıralanacağını öngören hüküm gereği, TTK md. 1320/1/a bendine giren alacaklar tamamen ödenmeden TTK md. 1320/1/b bendine giren alacakların ödenmesine geçilemez (TTK md. 1324).

Kanunun md. 1320/1/b hükmünün lafzından geminin işletilmesi ile doğrudan doğruya ilgili olarak karada veya suda meydana gelen can kaybı veya diğer bedensel zararlardan doğan alacakların gemi alacağı olduğu belirtildiği için ölüm ve yaralanma sonucunda ortaya çıkan manevi tazminat alacağının gemi alacağı olarak kabul edildiği, buna karşılık bedensel zarara dayanmayan ancak işverenin koruma ve gözetme borcuna aykırılık nedeniyle doğan manevi tazminat alacağının gemi alacağı olarak kabul edilmediği anlaşılmaktadır⁶¹. Kanaatimizce öğretide de isabetli bir şekilde belirtildiği gibi gemi adamı

55 Yarg. 9. HD. 23.06.2003, 2003/917 E., 2003/11744 K., <https://legalbank>, (E.T.: 01.03.2021) sayılı kararında gemi adamı olarak çalışan davacı, hizmet akdinin işveren tarafından haksız feshedilmesi nedeniyle ihbar tazminatı, ikramiye ve yıllık ücretli izin alacaklarının hüküm altına alınması ile birlikte gemi alacaklısı olarak gemi üzerinde "Kanuni Rehin Hakkı'nın" tanınmasını talep etmiştir. Yargıtay gemi adamı olan davacının, işçi alacaklarını hüküm altına alınması gerektiğine ve Türk Ticaret Kanunu'nun 1235/3 ve 1239. maddeleri uyarınca gemi alacaklısı hakkına sahip olduğuna karar vermiştir.

56 Çağa/Kender/Budak, s. 30; Atamer, s. 186; Süzel, Cüneyt: Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi İpoteği Hakkında 1993 Cenevre Sözleşmesi ve Yeni Türk Ticaret Kanunu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 216-218; Yarg. 9 HD. 23.01.2007, 2007/93 E., 2007/633 K., <https://legalbank>, (E.T.: 04.03.2021).

57 Aksoy, s. 123.

58 Süzel, s. 225; Aksoy, s. 214.

59 Yarg 11. HD, 22.12.2015, 2015/973 E., 2015/13766 K., <https://lib.kazanci.com.t> (E.T.: 09.03.2021).

60 Bkz. aşa. IV, B, 4, c, cc.

61 "Dava, manevi tazminat açısından gemi alacaklısı hakkına sahip olduklarından bahisle davalılar hakkında ihtiyati haciz talebine ilişkindir. Bu açıdan gemi alacaklısı hakkı, gemi adamlarına gemide çalışmaları karşılığında ödenecek ücret ve diğer tutarlara ilişkin alacaklara dairdir. Burada kastedilen ücret; hizmet sözleşmesi kapsamında işçilik ücret ve diğer tutar olarak kıdem ve ihbar tazminatı gibi ödemelerdir. Bu sebeple manevi tazminat alacağının bu kapsamda değerlendirilemeyeceğinden, ilk derece mahkemesince ihtiyati haciz talebinin reddine karar verilmesi yerinde görülmüştür." (İstanbul BAM, 29. HD., 31.05.2018, 2018/1743 E., 2018/850 K. <https://legalbank>, (E.T.: 06.03.2021)). Kararın değerlendirilmesi için bkz., Aksoy, s. 115-128.

nın korunması amacıyla hükmün genişletici yorumundan gemi adamının herhangi bir bedensel zarara dayanmayan, ancak işverenin koruma ve gözetme borcuna aykırılığı nedeniyle doğan manevi tazminat alacağı da gemi alacağı olarak nitelendirilmelidir⁶². Bu kapsamda gemi adamının işveren tarafından gemide (işyerinde) psikolojik tacize (mobbing) maruz kalması durumunda hak kazandığı manevi tazminat hakkının da gemi alacağı olarak kabul edilmesi gerekir⁶³.

Gemi alacağı sahibine gemi alacaklısı hakkı verir. Gemi alacaklısı hakkı, anaparayı temin ettiği gibi faiz ile takip ve yargılama giderlerini de temin eder (TTK md. 1322). Gemi adamına bu şekilde bir güvence sağlanmasındaki amacın donatanın kara servetine başvurmanın her zaman kolay olmaması ve sosyal saikler ile gemi adamını koruma altına almak olduğu söylenebilir⁶⁴.

Türk Ticaret Kanunu md. 1320/1/a hükmünde belirtilen gemi alacaklısı hakkının sahibi gemi adamlarıdır⁶⁵. Ancak buradaki gemi alacağının bir üçüncü kişi tarafından ödenmesi durumunda gemi alacaklısı hakkı da borcu ödeyen üçüncü kişiye geçer (TTK md. 1325). Örneğin; gemi adamlarının ücret alacağı geminin kaptanı tarafından ödenirse gemi adamlarının sahip olduğu gemi alacaklısı hakkı gemi adamı olan gemi kaptanına geçmiş olur⁶⁶.

Türk Ticaret Kanunu md. 1320/1'de gemi alacaklısı hakkının borçluları açıkça sayılmış, geminin malikine, kiracısına, yöneticisine veya işletmine karşı doğmuş olan alacakların, sahiplerine gemi alacaklısı hakkı vereceği belirtilmiştir⁶⁷. İnceleme konumuz açısından gemi adamlarına gemi alacaklısı hakkı veren temel hukukî ilişki hizmet sözleşmesidir. Bu sözleşmenin tarafları gemi adamı ve işverendir. 854 sayılı Deniz İş Kanunu gemi sahibini veya gemiyi işleten kişiyi işveren olarak nitelendirmiştir⁶⁸. Bu durumda Deniz İş Kanunu ile belirlenen işveren kavramının TTK md. 1320/1'de belirtilen gemi alacaklısı hakkının borçluları arasında yer aldığı açıkça görülmektedir. Burada geminin kiralanması durumunu ayrıca incelemek gerekir. TTK md. 1119'a göre, kiraya veren kira sözleşmesi ile sadece geminin kullanımını kiracıya devretmişse (çıplak gemi kirası-*bareboat charter*) kiracı kendi gemi adamlarına sahiptir ve bu gemi adamlarıyla olan ilişkisinde işveren olarak kiracı yer alır (TTK md. 1127/1/c. 1). Kiraya verenin kiracıya ait olan gemi adamlarının çalıştırılması nedeniyle borç ve yükümlülüğü bulunmaz. Ancak kiraya veren, gemi ile birlikte gemi adamlarını da kiracının emrine verirse gemi adamlarının çalıştırılmasından doğan bütün borç ve yükümlülüklerden kiracı ile birlikte ve müteselsilen sorumlu olur (TTK md. 1127/1/c. 2). Bu durumda kiraya veren TTK md. 1320/1'de sayılan borçlulardan biri olarak nitelendirilebiliyorsa kiracı ile birlikte gemi alacaklısı hakkının borçlusu olur.

Gemi alacaklısı hakkı, sahibine doğrudan kandan doğan bir rehin hakkı tanımaktadır⁶⁹. Rehin hakkının tesisi tescile bağlı olmadığı gibi aslında bu hakkın gemi siciline tescili de mümkün değildir⁷⁰. Ayrıca Türk Ticaret Kanunu'nun 1320.

62 Aksoy, s. 127-128.

63 Mülga Türk Ticaret Kanunu'nun 1235. maddesinde gemi adamlarının hizmet ve iş mukavelelerinden doğan alacakları gemi alacağı olarak belirtildiği için işverenin işçiyi koruma ve gözetme borcuna aykırılık sonucu meydana gelen salt manevi tazminat alacaklarının gemi alacağı olarak kabul edilmesi mümkündür. Bkz. Aksoy, s. 128.

64 Türkel, Doğuş Taylan: Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, Güncel Hukuk Yayınları, 2008, s. 4; Kula Değirmenci, Nil: "Türk Ticaret Kanunu Uygulamalarında Gemi Alacaklısı Hakkının Bir Unsuru Olarak Hakkın Sahibi" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4, s. 252.

65 Donatanın kara işletmesinde çalışan mühendis, işletme müdürü, istifçi gibi kişiler gemi adamı sayılmadığı için bu kişilerin iş sözleşmesinden doğan ücret alacakları gemi alacağı olarak kabul edilmeyecektir. Bkz., Süzel, s. 210.

66 Günay, M. Barış: Türk ve Anglo Amerikan Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 95.

67 Malik, kiracı, yönetici ve işleten kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, s. 150-159.

68 Bkz. yuk. I.

69 Çağa/Kender/Budak, s. 5; Kalpsüz, Turgut: Gemi Rehin, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2001, s. 12; Atamer, s. 199; Türkel, s. 9; Kula Değirmenci, s. 249.

70 Kalpsüz, s. 12; Kula Değirmenci, s. 255; Kaner, İnci: "Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi Alacağı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2012, C. 18,

maddesinin 1. fıkrasının a ilâ e bentlerinde sayılan alacaklar için tanınan bu kanunî rehin hakkı, gemi üzerinde ister tescil edilmiş olsun isterse olmasın, diğer akdî veya kanunî rehin haklarından ve aynî yükümlülüklerden önce gelir (TTK md. 1323/1). Gemi alacaklısı hakkının sahip olduğu bu öncelik mutlak olup gemi üzerindeki diğer aynî hakların daha önceden kurulmuş olması, gemi alacaklısı hakkının öncelikli olma niteliğini etkilemez⁷¹. Buna göre gemi adamları, gemide çalıştırılmaları nedeniyle sahip oldukları alacak hakkının tahsilinde nispeten öncelikli bir aynî güvenceye sahiptirler. Gemi adamlarının sahip olduğu bu öncelik hakkı, kural olarak diğer gemi alacağı sahipleri bakımından da geçerlidir. Şöyle ki, TTK md. 1324/1 gereği, gemi adamı alacakları gemi alacakları arasında yapılacak sıralamada ilk sırada yer alır. Buna göre, gemi alacağına sahip olan gemi adamları alacaklarını almadan diğer gemi alacağı sahipleri alacaklarını alamazlar. Kural böyle olmakla birlikte, gemi alacakları arasında yer alan geminin kurtarılmasına ilişkin ücret, gemi adamının alacağından sonra doğmuş ise sıralamada gemi adamı alacağının önüne geçer (TTK md. 1320/1/c, TTK md. 1324/2). Kurtarma ücretleri bakımından sonra doğanın önceliği benimsenmiştir. Kurtarma ücreti için öngörülen bu istisnâ durum dışında gemi adamları gemi alacaklısı hakkına sahip diğer alacaklılar bakımından da öncelik hakkına sahiptir.

Gemi adamları Türk Ticaret Kanunu tarafından kendilerine sağlanan bu aynî güvence ile alacaklarını, gemi ve eklentilerini İcra ve İflâs Kanunu hükümlerine göre paraya çevirerek tahsil edebilirler. Kanunda rehnin kapsamına sadece gemi ve eklentilerinin girdiği belirtilmiştir⁷² (TTK md. 1321/1). Bu sebeple, buradaki rehin hakkı tesli-

me bağlı olmayan taşınır rehni niteliğindedir⁷³. Gemi adamları kanunî rehin haklarına dayanarak gemiyi cebri icra yoluyla paraya çevirmek istediklerinde, bu haklarını gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürebilirler (TTK md. 1321/5). Gemiye zilyet olan kişi, gemi adamının işvereni niteliğini taşımasa da gemi adamlarının sahip olduğu gemi alacaklısı hakkının aynî niteliği sebebiyle geminin cebri icraya konmasına katlanmakla yükümlüdür⁷⁴.

Sonuç olarak, gemi adamlarının gemide çalışmaları nedeniyle doğan alacak haklarının gemi alacağı niteliğinde olması, gemi adamlarına gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürebilecekleri, gemi ve eklentilerini paraya çevirebilecekleri *takip hakkı* sağladığı gibi alacaklarını elde etmede diğer alacaklılara göre öncelik hakkı da verir. İşçi, alacağını hüküm altına alıp sonrasında icra takibi başlatmak ya da doğrudan icra takibi başlatarak işverenin malvarlığına haciz koydurmak istediğinde kötüniyetli işveren, tahsil imkânını ortadan kaldırmak için süreci uzatma ve mal kaçırma yöntemlerine başvurabilmektedir. Hâlbuki gemi adamları gemi alacaklısı hakkının sağladığı takip ve öncelik hakkı sayesinde alacaklarının tahsilinde önemli bir avantajı elinde bulundurur.

Gemi alacaklarına tanınan gemi alacaklısı hakkı (kanunî rehin hakkı) için bir yıllık hak düşürücü süre öngörülmüştür (TTK md. 1326/1). Bu bir yıllık süre, gemi adamları için gemi adamının gemiden ayrılma tarihinde işlemeye başlar (TTK md. 1326/1/a). Öğretide bu şekilde kısa bir sürenin

73 Taşınır eşya üzerinde rehin, kural olarak teslimine bağlı olarak gerçekleşir. Buna göre rehnedilen eşyanın zilyetliğinin devri gerçekleşmedikçe rehin hakkı doğmaz. Ancak hayvan rehni, gemi ipoteği, maden rehni, ticarî işletme rehni gibi istisnâ hallerde teslimine bağlı olmayan taşınır rehni öngörülmüştür. Teslime bağlı olmayan rehin hakkının doğabilmesi rehnedilen eşyanın zilyetliğinin devrine bağlı değildir (Bkz. Öztan, Bilge: Medenî Hukukun Temel Kavramları, 40. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 939 vd.). Gemi alacaklısı hakkının sağladığı rehin hakkının da teslimine bağlı olmayan kanunî bir rehin hakkı olması sebebiyle rehin hakkının doğması için geminin zilyetliğinin devri gerekmez. Bu sebeple rehin hakkı sahibinin gemi üzerinde fiilî hâkimiyeti bulunmaz.

74 Atamer, s. 202; Kaner, s. 487; Bedük, s. 136.

S. 2, s. 487.

71 Kalpsüz, s. 13.

72 Mülga Türk Ticaret Kanunu'nda gemi ve eklentileriyle birlikte rehnin kapsamına navlun ve surrogatlar da dâhildi (Mülga TTK md. 1242). 6102 sayılı TTK ile rehnin kapsamı daraltılarak, gemi alacaklısına sadece gemi ve eklentileri üzerinde kanunî rehin hakkı tanınmıştır (TTK md. 1321/1).

öngörülmesinin sebebi olarak, gemi üzerindeki aynî sınırlamaların uzun süre devam etmesinin engellenmesi ve bunların bir an önce tasfiye edilmesinin sağlanması olduğu ifade edilmektedir⁷⁵. Ancak bir yıllık hak düşürücü süre dolmadan geminin ihtiyatî haczi istenir ve geminin cebri icra yoluyla satışı gerçekleşirse gemi alacaklısı hakkı korunur. Geminin ihtiyatî haczinin hukuken mümkün olmadığı zaman aralığı ise bir yıllık sürenin hesabında dikkate alınmaz⁷⁶. Bu istisnai durum dışında hak düşürücü sürenin durması ya da kesilmesi mümkün değildir (TTK md.1326/3).

Gemi alacaklısı hakkı (kanunî rehin hakkı) için öngörülen bir yıllık hak düşürücü sürenin, bu hakkı bahşeden gemi alacağı (gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları) için de bir zamanaşımı süresi olarak uygulanacağı belirtilmiştir (TTK md. 1327). Ancak mülga Türk Ticaret Kanunu'ndan⁷⁷ farklı olarak, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda özel hükümler saklı tutulmuştur⁷⁸. Madde gerekçesinde ise deniz iş ve sosyal güvenlik mevzuatındaki özel hükümlerin saklı tutulduğu ifade edilmiştir. Deniz İş Kanunu'nda zamanaşımına ilişkin özel bir hüküm yer almasa da Deniz İş Kanunu hükümleri, gemi adamına daha elverişli hak ve menfaat sağlayan kanun, toplu iş sözleşmesi, hizmet akti, örf ve adetlerden doğan haklara hanel getirmeyeceğinden (DenişK. md. 48) gemi adamının ücret alacağı

için beş yıllık genel zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği haklı olarak ileri sürülmüştür⁷⁹. Buna göre, gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan ve gemi alacağı niteliğinde olan talepleri (şahsî talep) için iş hukukundaki genel zamanaşımı süreleri uygulanır. Ancak gemi adamının gemi alacağı için tanınan gemi alacaklısı hakkı (kanunî rehin hakkı/aynî talep) ise bir yıllık hak düşürücü süreye tâbidir.

IV. Gemi Adamının Hizmet Sözleşmesinden Doğan Para Alacakları İçin Başvurabileceği Takip Yolları

A. Genel Olarak

İcra ve İflâs Kanunu'nun 45. maddesine göre, alacağı rehinle temin edilmiş bir alacaklı takip başlatmak isterse kural olarak, önce rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takip yoluna başvurmak zorundadır. Önce rehne başvurma zorunluluğu olarak ifade edilen bu kurala göre, alacaklı ilâmlı icra yoluna başvuramayacağı gibi borçlu aleyhine genel haciz yoluyla ya da borçlu iflâsa tâbi kişilerden ise iflâs yoluyla da takip yapamaz. Aksi durumda borçlu, süresiz şikâyet yoluna başvuru- labilir⁸⁰.

Gemi ve eklentileri üzerinde kanunî rehin hakkına sahip olan gemi alacaklıları, bu rehlin teslimine bağlı olmayan bir taşınır rehni olması sebebiyle taşınır rehminin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilirler (TTK md. 1380; İİK md. 153/a/1, md. 145 vd.). Bu hüküm, Türk ve yabancı bayraklı tüm gemiler için geçerlidir (TTK md. 1380). Kural, önce rehne başvurma zorunluluğu olsa da bu ku-

75 Çağa/Kender/Budak, s. 88, 89.

76 6102 sayılı TTK ile birlikte geminin ihtiyatî haczi büyük önem kazanmıştır. Bkz. a.ş.a. V.

77 RG.: 09.07.1956, S.: 9353.

78 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu'nun madde 1260 hükmü 6102 sayılı TTK'dan farklı olarak özel hükümleri saklı tutmadığı için Yargıtay o dönemde zamanaşımı kurallarını uygularken gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan hakkını talep ederken gemi alacaklısı hakkına dayanıp dayanmadığına göre bir ayırım yapıyordu. Bu ayırma göre gemi adamı, alacağını talep ederken gemi alacaklısı hakkına ve TTK hükümlerine dayanmış ise gemi adamının şahsî talep hakkı mülga TTK md. 1260 hükmünde belirtilen zamanaşımı süresine tâbiydi. Ancak gemi adamı gemi alacaklısı hakkına dayanmaksızın doğrudan hizmet sözleşmesine dayanarak alacağını talep etmişse genel zamanaşımı süreleri uygulanıyordu. (Bkz. Yarg. 9. H.D. 23.01.2007, 2007/93 E., 2007/633 K.; Yarg. 9.H.D., 27.12.2012, 2012/34458 E., 2012/44526 K., www.legalbank.net, (E.T.:8.3.2020)).

79 Bedük, s. 134.

80 Kuru, Baki: İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Adalet, Ankara 2013, s. 985, 986; Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet: İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 7. Bası, On İki Levha, İstanbul 2020, s. 311; Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayyavaz, Sema/Hanağası, Emel: İcra ve İflâs Hukuku, 6. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2020, s. 428; Türkel, s. 21-25.

rala çeşitli istisnalar getirilmiştir⁸¹. Bu istisnalardan biri ise TTK md. 1378'de düzenlenmiştir. TTK md. 1378'e göre, gemi üzerinde akdî veya kanunî rehin hakkı olan alacaklı, önce rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe başvurma zorunluluğu olmaksızın iflâs yoluyla takip yapabilir. Bu sebeple gemi adamları hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları için ya rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip ya da işveren iflâsa tâbi kişilerden ise işveren aleyhine iflâs yoluyla takip yapabilir. Gemi adamları gemi alacaklısı hakkı sahibi olarak, gemi ve eklentileri üzerinde kanunî rehin hakkı sahibi olsalar da alacaklarının tahsilinde, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe başvuru zorunluluğu olmaksızın iflâs yoluyla takip de yapabilirler. Başka bir ifadeyle, gemi adamları için rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip bir imkân olup bu imkân dışında isterse iflâs yoluyla takip de mümkündür. Üstelik gemi adamının alacağın tahsilinde iflâs yolunu seçmiş olması onun rehin hakkına hâlel getirmez. Ancak belirtmek gerekir ki, TTK md. 1378 hükmü, sadece iflâs yoluyla takip bakımından bir istisna getirmiştir. Bu hüküm dışında TTK md. 1379'da ise gemi üzerinde kanunî rehin hakkı olanların önce rehne başvurma zorunluluğu olmaksızın genel haciz yoluyla ya da kambiyo senetlerine özgü takip yoluyla takip yapabilecekleri, bu iki takip yolundan birini seçmeleri hâlinde kanunî rehin hakkından feragat etmiş olacakları düzenlenmiştir.

Tüm bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Gemi adamı hizmet sözleşmesinden doğan gemi alacağı için;

-önce rehne başvurma zorunluluğu olmaksızın ve rehin hakkına hâlel gelmeksizin işveren iflâsa tabi kişilerden ise iflâs yoluyla takip yapabilir.

-önce rehne başvurma zorunluluğu olmaksızın, ancak rehin hakkından feragat sonucunu

81 Önce rehne başvurma kuralına getirilen istisnalar için bkz. Kuru, s. 986-988; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 311-312; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 429.

doğuracak şekilde genel haciz veya kambiyo senetlerine özgü haciz veya iflâs yoluyla takip yapabilir⁸².

-kanunî rehin hakkına dayanarak taşınır rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı ya da ilâmsız takip yapabilir.

-önce rehne başvurma kuralı gereği taşınır rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı ya da ilâmsız takip yapmadan doğrudan ilâmlı icra yoluna başvuramaz.

Yukarıda belirttiğimiz sonuçlar değerlendirildiğinde, gemi adamı için en avantajlı takip yolu rehnin paraya çevrilmesidir. Zira Türk Ticaret Kanunu tarafından kendisine sağlanan kanunî rehin hakkından ancak bu şekilde faydalanabilir. Bu hakkın aynî niteliği gereği gemi adamı, asıl borçlu dışında gemiye zilyet olan üçüncü kişilere karşı da takip hakkını kullanabilir. Geminin paraya çevrilmesi durumunda ise gemi adamlarının alacaklarının diğer alacaklardan ve hatta diğer gemi alacaklarından önce gelmesi gemi adamının öncelikle tatminini sağlar. İşverenin iflâs yoluyla takibi ise çoğu durumda gemi adamı için cazip bir yol olmaktan uzaktır. Çünkü işverence iflâs yoluyla takibe ilişkin ödeme emrine itiraz edilmese dahi işverenin iflâsının sağlanabilmesi için her hâlükârda takip alacaklısı olan gemi adamı tarafından asliye ticaret mahkemesinde iflâs davası açılması gerekir⁸³. Dava sürecinin uzun ve masraflı olması, alacağına bir an önce ulaşmak isteyen gemi adamı için iflâs yoluyla takibi cazip bir yol olmaktan uzaklaştırır.

Aşağıda gemi adamının hizmet sözleşmesin-

82 İİK md. 45/3 ve md. 167/1 gereği zaten alacak bir kambiyo senedine bağlanmışsa rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibe başvuru zorunluluğu olmaksızın kambiyo senetlerine özgü haciz ya da iflâs yoluyla takip yapılabilir. TTK md. 1379'un kambiyo senetlerine ilişkin düzenlemesinin İcra İflas Kanunu hükümlerinden asıl farkı bu takip yolunun seçilmesiyle rehin hakkından feragat edilmesi sonucunu ortaya çıkarmasıdır (Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 312, 345; Türkel, s. 45).

83 Ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, s. 1110 vd.; Özbek M. Serdar: "İflâs Davasının Hukukî Mahiyeti", AÜHFHD, Y. 2012, C. 61, S. 1, s. 225 vd.

den kaynaklanan para alacaklarının tahsilinde başvurabileceği tüm takip yolları değil, en avantajlı takip yolu olan rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip incelenecektir. Ayrıca gemi adamının alacağının niteliği gereği bu takip yolunun gösterdiği özellikler Türk Ticaret Kanunu ve İcra ve İflâs Kanunu hükümleriyle birlikte değerlendirilecektir.

B. Taşınır Rehnin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip

1. Uygulanacak Hukuk

Gemilerin uluslararası taşımacılığın önemli araçlarından biri olması, deniz ticareti alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çoğunlukla yabancılik unsuru içermesine neden olur. Bu sebeple, Türk Ticaret Kanunu'nun 1350. maddesinde, deniz icra işlemlerine uygulanacak kanunlar ihtilafı kuralı öngörülmüştür. Bu hükme göre, eğer uyuşmazlık yabancılik unsuru taşıyorsa cebri icraya ilişkin tüm işlem ve tasarruflarda bu işlemlerin yapıldığı sırada geminin bulunduğu ülkenin hukuku uygulanır. O hâlde, aşağıda açıklanan haciz, satış, sıra cetveli oluşturulması, paraların paylaşılması gibi cebri icraya ilişkin tüm işlemlere Türk hukukunun uygulanabilmesi için bu işlemlerin yapıldığı sırada geminin Türkiye'de bulunması gerekir⁸⁴.

2. Zorunlu Arabuluculuk Hükümlerinin Takibe Etkisi

Deniz İş Kanunu'nun 46. maddesinde, gemi adamlarıyla bunların işveren veya işveren vekilleri arasında doğan uyuşmazlıklar bakımından İş Mahkemeleri Kanunu'na atıf yapılmıştır⁸⁵. Buna

göre, İş Mahkemeleri Kanunu'nun⁸⁶ 3. maddesi gereği, gemi adamlarının gemi alacağı talepleri dava şartı arabuluculuğa tâbidir. Bu durumda dava şartı arabuluculuğa tâbi olan gemi alacağı talebinin, dava açılmadan doğrudan takip yoluyla ileri sürülüp sürülemediği akla gelebilir. Ancak dava şartı arabuluculuk hükümleri, tarafların doğrudan takip yapmasına engel olmamalıdır⁸⁷. Aksinin kabulü tarafların takip hakkının ve buna bağlı olarak hak arama özgürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelir; dava şartı arabuluculuğa tâbi olmayan diğer alacaklılara göre eşitsizlik durumu yaratır⁸⁸. Ayrıca zorunlu arabuluculuğun Kanunda bir dava şartı olarak düzenlendiği, bunun bir takip şartı olmadığı da unutulmamalıdır. Yargı kararlarına göre de dava şartı arabuluculuk hükümleri doğrudan takip yapmaya engel değildir⁸⁹; ancak takip sırasında itirazın iptali gibi genel mahkemelerde açılacak davalar bakımından arabuluculuk dava şartı olarak kabul edilmektedir⁹⁰.

olduğu yönündeki bir Yargıtay kararı hakkında bkz. Yarg. 9. HD. 12.1.2016. 2015/34386 E., 2016/459 K., <https://lib.kazanci.com.tr>, (E.T.: 1.3.2021). Kanımızca 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Türk Borçlar Kanunu'nun İkinci Kısmının Altıncı Bölümünde düzenlenen hizmet sözleşmelerine tâbi işçiler ile işveren veya işveren vekilleri arasında, iş ilişkisi nedeniyle sözleşmeden veya kanundan doğan her türlü hukuk uyuşmazlıklarının iş mahkemelerinin görev alanına dâhil edilmesiyle beraber gemi adamının çalıştığı geminin bayrağına bakılmaksızın iş mahkemeleri görevli olacaktır.

86 RG.: 25.10.2017, S.: 30221.

87 Tahkim şartına bağlanan gemi alacakları konusunda benzer görüş için bkz. Türkel, s. 124.

88 Ekmekçi, Ömer/Özkes, Muhammet/Atalı, Murat/Seven, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019, s. 195.

89 "7036 Sayılı İş Mahkemeleri Kanunu 3/1. maddesinde düzenlenen zorunlu arabuluculuk müessesesi iş mahkemelerinde açılacak davalar için geçerli olup davacı ilamsız takip başlattığından dolayı icra hukuk mahkemelerinde görülecek itirazın kaldırılması davaları yönünden zorunlu değildir" (Sakarya BAM, 8. HD., 15.5.2019, 2019/503 E., 2019/537 K., <https://lib.kazanci.com.tr>, (E.T.: 1.3.2021)).

90 Antalya BAM, 10. HD., 5.10.2020, 2020/1615 E., 2020/1627 K.; İstanbul BAM, 16. HD., 23.3.2020, 2020/793 E., 2020/760 K., <https://www.lexpera.com.tr>, (E.T.: 23.3.2021). Ticarî nitelikteki itirazın iptali davalarının dava şartı arabuluculuğa tâbi olup olmadığı konusunda bölge adliye mahkemesi hukuk daireleri arasın-

84 Ayrıntılı bilgi için bkz. Sefer, Natzie: Gemilerin Yurt Dışında Cebri İcra Yoluyla Satışları ve Bunların Tanınmasına Dair Milletlerarası Sözleşme Taslağı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020, s. 58-60.

85 Görevli mahkeme konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Bedük, s. 227 vd. Yabancı bayraklı gemilerdeki gemi adamları hakkında Deniz İş Kanunu'nun uygulanamayacağı gerekçesiyle davanın DenişK. md. 46 kapsamına girmediği, bu sebeple iş mahkemelerinin görevli olmadığı, gemi alacaklısı hakkının TTK'da düzenlenmesi sebebiyle davanın mutlak ticarî dava

3. Takibin Tarafları

Bir gemi alacaklısı olarak gemi adamı, işveren ile aralarındaki hizmet sözleşmesinden kaynaklanan para alacağının sahibi olarak başlattığı takipte alacaklı tarafı teşkil eder. Takipte borçlu tarafı tespit etmek için gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan şahsî talep hakkının borçlusu ile gemi adamının kanunî rehin hakkından doğan aynı talep hakkının yükümlüsünün belirlenmesi gerekir. Bu çerçevede, gemi adamının şahsî talep hakkının borçlusu olan işveren aynı zamanda üzerinde kanunî rehin hakkı olan geminin de maliki ise işveren takipte tek başına takip borçlusu olarak yer alır. Ancak işveren, geminin sahibi olmamakla birlikte, gemiyi kendi adına ve hesabına işleten konumunda ise takip borçlusu olarak hem gemiyi işleten işverenin hem de geminin malikinin gösterilmesi gerekir⁹¹. Bu hâlde, işveren ile gemi maliki arasında zorunlu takip arkadaşlığı vardır⁹².

Gemi adamının çalıştığı gemi, yabancı bayraklı ise gemi adamı tarafından açılacak takip işveren ve gemi maliki hakkında geçerli olmak üzere geminin kaptanına da yöneltilebilir (TTK md. 1104/3). Ancak önemle belirtmek gerekir ki, kaptana yöneltilen takipte kaptan tarafların kanunî temsilcisi olup takip borçlusu değildir. Takip sırasında ya da önceden açılan davalarda da kaptan hakkında hüküm verilmeyeceği gibi davalı olarak da yer almaz⁹³.

daki içtihat farklılıklarının itirazın iptali davası açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmasının dava şartı olduğu yönünde birleştirilmesine ilişkin karar için bkz. Yarg. 23. HD., 4.12.2020, 2020/1943 E., 2020/4052 K., <https://lib.kazanci.com.tr>, (E.T.: 1.3.2021). Aksi görüş için bkz. Ekmeççi/Özekes/Atalı/Seven, s. 196, 197; Tanrıver, Süha: "Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 147, 2020, s. 123; Ermenek, İbrahim/Azaklı Arslan, Betül: "İcra ve İflâs Hukuku Açısından Ticarî Davalarda Arabulucuya Başvuru Zorunluluğu (TTK md. 5/A)", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 148, 2020, s. 154 vd.

91 Türkel, s. 77.

92 Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 317; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 430, dn. 8; Türkel, s. 72.

93 Türkel, s. 104, 105. Düzenlemenin kaptana kanunî temsil yetkisi verip dava takip yetkisi vermediğine ilişkin bkz.

4. Takip Türleri

Gemi üzerindeki kanunî rehin hakkına dayanarak takip yapmak isteyen gemi adamı, çalıştığı geminin sicile kayıtlı olup olmadığına bakmaksızın taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla takip yapabilir (TTK md. 1380). Taşınır rehininin paraya çevrilmesi, alacağın ve rehin hakkının bağlandığı belgeye göre ilâmlı ya da ilâmsız takip yoluyla yapılabilir. Gemi adamının hem gemi alacağı hem de gemi alacaklısı hakkı ilâm ya da ilâm niteliğinde belgeye bağlanmış ise başvurulacak takip yolu taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip olur (TTK md. 1377/2). Bunun dışındaki durumlarda ancak taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takip yapılabilir (İİK md. 145-147).

a. İlâmsız Takip

aa. Yetkili İcra Dairesi

Gemi adamı rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takip başlatmak istediğinde, bu takip için hizmet sözleşmesinin yapıldığı yer icra dairesi yetkili olduğu gibi Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁹⁴'nun (HMK) yetkiye ilişkin hükümleri de kıyasen uygulanır (İİK md. 50). Buna göre, davalı işverenin yerleşim yeri genel yetkili icra dairesi olur. Gemi malikinin işveren dışında üçüncü bir kişi olması hâlinde gemi maliki ve işveren arasında zorunlu takip arkadaşlığı olup takip bunlardan birinin yerleşim yerinde başlatılabilir. Ayrıca İİK md. 50 atfı gereği, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki özel yetki kuralları da uygulama alanı bulur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 10. maddesine göre, gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarının takibinde gemi alacağının ifa edileceği yer icra dairesi özel yetkili icra dairesidir.

İcra ve İflâs Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu dışında Deniz İş Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda da birtakım yetki kuralları öngörülmüştür. Hiç şüphesiz Deniz İş Kanunu ile Türk

Dişel, Buse: Dava Takip Yetkisi, On İki Levha, İstanbul 2020, s. 277, 278.

94 RG.: 4.2.2011, S.: 27836.

Ticaret Kanunu'nda öngörülen yetki kuralları Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda öngörülen yetki kurallarıyla birlikte uygulama alanı bulan özel yetki kuralı niteliğindedir. Deniz İş Kanunu'nun 46. maddesi yetkiye ilişkin İş Mahkemeleri Kanunu'na atıf yapmakla birlikte hizmet sözleşmesinde aksi kararlaştırılmamışsa geminin bağlama limanının bulunduğu yerin de yetkili olacağını belirtmiştir (DenişK md. 46/2). Hükme göre, geminin bağlama limanının bulunduğu yerin yetkili olmayacağı hizmet sözleşmesinde kararlaştırılabilir. Ancak 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle işçi ve işverenin aralarında çıkan ya da çıkabilecek uyuşmazlıklar için bir sözleşme yapmaları ya da hizmet sözleşmesine yetki şartı koymaları mümkün değildir (HMK md. 17). Bu sebeple, her hâlükârda geminin bağlama limanının bulunduğu yer de yetkili olmalıdır. Deniz İş Kanunu dışında Türk Ticaret Kanunu'nda donatana karşı açılacak davaların geminin bağlama limanı mahkemesinde açılacağı belirtilmiştir (TTK md. 1063). Hem Deniz İş Kanunu'nda hem de Türk Ticaret Kanunu'nda özel yetkili mahkemeden bahsedilmiş olsa da doktrinde mahkemelere ilişkin getirilmiş olan yetki kurallarının icra daireleri için de geçerli olacağı ifade edilmiştir⁹⁵.

bb. Takip Talebi ve Ödeme Emri

Taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takip yapmak isteyen gemi adamı İİK md. 145 hükmüne uygun olarak takip talebinde bulunmalıdır. Buna göre, takip talebinde alacaklıya ve borçlulara ait bilgiler, gemi alacağının Türk Lirası olarak miktarı, gemi alacağı senede dayanıyorsa senede ilişkin bilgiler, senet yoksa gemi alacağının dayandığı hizmet sözleşmesinin ve takip yollarından hangisinin seçildiğinin belirtilmesi gerekir. Ayrıca üzerinde kanunî rehin hakkı bulunan gemiye ilişkin bilgiler ile gemi maliki işveren dışında üçüncü kişi ise bu kişiye ait bilgilerin de takip talebinde yer alması gerekir. İİK md. 145 hükmünde alacaklıdan sonra gelen diğer

rehin hakkı sahiplerinin belirtilmesi aranmış olsa da bu ancak gemi adamı tarafından bilinen diğer rehin hakları için hüküm ifade eder⁹⁶.

Takip talebinin icra dairesine verilmesinden sonra icra dairesi işverene ve işveren aynı zamanda gemi maliki değilse gemi malikine 8 örnek nolu ödeme emrini gönderir. Ayrıca gemi hakkında bir takip başlatıldığı, gemi üzerindeki sonraki rehin hakkı sahiplerine icra dairesi tarafından bir ihbarname ile bildirilir (İİK md. 146). Ödeme emrinde, takip talebinde yer alan bilgilerden başka borcun 15 gün içerisinde ödenmesi ya da 7 gün içerisinde borca itiraz edilmesi, belirtilen sürelerde ödeme ve itiraz yapılmazsa geminin satılacağı ihtarı, rehin hakkına açıkça itiraz edilmezse gemi adamının rehin hakkının artık tartışma konusu yapılamayacağı, borca itiraz edilmeyip yalnızca rehin hakkına itiraz edildiği takdirde takip alacaklısının takibine genel haciz yoluyla takip olarak devam edebileceği, takibin dayandığı senet altındaki imzaya ayrıca ve açıkça itiraz edilmezse senet altındaki imzanın borçlu tarafından kabul edilmiş sayılacağı ihtarları yer alır.

cc. Ödeme Emrine İtiraz ve İtirazın Hükümden Düşürülmesi

Takip borçlusunu tarafından gemi alacağına, gemi alacaklısı hakkına ya da hem gemi alacağına hem de gemi alacaklısı hakkına itiraz edilebilir. Sadece gemi alacağına itiraz edilirse gemi alacağı kesinleşmiş olur ve takip süresince bir daha tartışma konusu yapılmaz (İİK md. 147/I/1). Gemi alacağına itiraz farklı şekillerde gerçekleşebilir. Gemi adamının herhangi bir şahsı talep hakkının olmadığı, alacağın ödendiği, zamanaşımına uğradığı veya alacak miktarının takip talebinde belirtilen kadar olmadığı şeklindeki itirazlar gemi alacağına ilişkindir. Son hâlde borcun itiraz edilen kısmının açıkça bildirilmesi gerekir. Aksi takdirde hiç itiraz edilmemiş sayılır (İİK md. 147/I, md. 62/IV).

İşveren ya da gemi maliki üçüncü kişi, gemi alacaklısı hakkına yani kanunî rehin hakkına da

95 Çağa/Kender/Budak, s. 109; Türkel, s. 119, 120.

96 Çağa/Kender/Budak, s. 114; Türkel, s. 132.

itiraz edebilir. Özellikle (i) TTK md. 1326'da belirtilen 1 yıllık hak düşürücü sürenin geçtiği ve bu sebeple kanunî rehin hakkının düştüğü, (ii) takip konusu asıl alacağın bir gemi alacağı niteliğinde olmadığı ve sahibine kanunî bir rehin hakkı tanımadığı, (iii) gemi alacaklısı hakkının takip talebinde belirtilen gemiden başka bir gemi üzerinde doğduğu⁹⁷ şeklindeki itirazlar gemi alacaklısı hakkına ilişkin itirazlardır. Yalnızca gemi alacaklısı hakkına itiraz edildiği durumlarda asıl alacak miktarı kesinleşmiş olur. Bu durumda gemi adamı kanunî rehin hakkından vazgeçerek dilerse takibini genel haciz yoluyla takip olarak değiştirebilir (İİK md. 147/1/2).

Gemi alacağı ve gemi alacaklısı hakkına itiraz edilmez ve ödeme emrinin tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde borç ödenmezse takip kesinleşir. Eğer gemi alacağına ve/veya gemi alacaklısı hakkına itiraz edilmişse gemi adamının taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmsız takibe devam edebilmesi için bu itirazları hükümden düşürmesi gerekir. İtirazın hükümden düşürülmesi hakkında İİK md. 147/1 gereği genel haciz yoluyla takibe ilişkin hükümler uygulanır. Bu durumda gemi adamı İİK md. 68 hükmüne göre itirazın kaldırılması yoluna başvurabilir ya da İİK md. 67 hükmüne dayanarak itirazın iptali davası açabilir. Ancak tekrar belirtmek gerekir ki, şu anki yargı kararları uyarınca eğer zorunlu arabuluculuğa başvurulmadan takip başlatılmış ise itirazın iptali davası açılmadan önce dava şartı olarak arabuluculuğa başvurulması gerekir⁹⁸. Her ne kadar takipte bulunurken arabulucuya başvurmak zorunlu değilse de Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri kararlarına⁹⁹ göre itirazın iptali davası açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmalıdır.

b. İlâmlı Takip

aa. Gemi Alacağının ve Gemi Alacaklısı Hakkının İlâma ya da İlâm Niteliğinde Belgeye Dayalı Olma Şartı

İcra ve İflâs Kanunu'nun 150/h maddesine göre, alacağın veya rehin hakkının yahut her iki-

sinin bir ilâmda veya ilâm niteliğinde belgelerde tespit edilmiş olması hâlinde ilâmların icrasına dair hükümler kıyasen uygulanır. Ancak gemiler üzerindeki rehin hakkının paraya çevrilmesinde, bu hüküm yerine TTK md. 1377/2 uygulanır (İİK md. 153/a/3/b.2). Buna göre, İcra ve İflâs Kanunu'ndaki düzenlemeden farklı olarak, gemi adamının taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip yapabilmesi için hem gemi alacağının (hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları) hem de gemi alacaklısı hakkının (rehin hakkı) ilâm ya da ilâm niteliğinde bir belgeye dayanması gerekir. Bu hüküm gemi alacaklısı hakkının, gemi alacağından ayrı olarak dava ve takip konusu yapılmasını yasaklayan TTK md. 1377/1 hükmünün yansımasıdır.

Gemi alacağı ve gemi alacaklısı hakkı ilâm niteliğinde belgeye bağlanmış olan gemi adamı ilâmlı takip yapabilir. Hangi belgelerin ilâm niteliğinde olduğu ise İİK md. 38¹⁰⁰ ve özel kanunlarda belirtilmiştir. Gemi alacağı ve gemi alacaklısı hakkının çoğu durumda İİK md. 38'de sayılan belgelere bağlanması mümkün olmaz¹⁰¹. Bunun dışında 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu¹⁰² (HUAK) md. 18 ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu¹⁰³ md. 35/A hükümlerinde arabuluculuk anlaşma belgeleri ile avukatlarca yürütülen uzlaşma tutanaklarının gerekli şartları sağladıkları takdirde ilâm niteliğinde belge vasfına sahip oldukları belirtilmiştir.

Gemi adamı ve işveren dava açmadan önce zorunlu arabuluculuk hükümleri gereği, arabuluculuğa başvurup süreç sonunda anlaşmışlarsa anlaşma belgesi iki şekilde ilâm niteliğinde belge hâline gelebilir (HUAK md. 18). İlk olarak icra edilebilirlik şerhi talebine gerek olmaksızın anlaşma belgesi, arabulucu ve taraflar dışında her iki tara-

97 Türkel, s. 148.

98 Bkz. yuk. IV, B, 2.

99 Bkz. yuk. dn. 90.

100 İİK md. 38'e göre, "Mahkeme huzurunda yapılan sulhlar, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri, istinaf ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairesindeki kefaletler, ilâmların icrası hakkındaki hükümlere tabidir. Bu maddedeki icra kefaletleri müteselsil kefalet hükmündedir."

101 Türkel, s. 196.

102 RG.: 22.6.2012, S.: 28331.

103 RG.: 19.3.1969, S.: 13168.

fin avukatlarının da imzalarını ihtiva ediyorsa bu hâliyle ilâm niteliğinde belge sayılır (HUAK md. 18/4). Anlaşma belgesinin ilâm niteliğinde belge niteliğini kazanmasını sağlayacak diğer bir yol ise taraflardan birinin anlaşma belgesi için icra edilebilirlik şerhi talep edip ilgili mahkeme tarafından bu şerhin verilmesidir (HUAK md. 18/2).

Gemi maliki, işveren dışında üçüncü bir kişi ise bu durumda, yalnızca gemi adamı ve işveren arasındaki arabuluculuk anlaşma tutanağı kanunî rehin hakkına ilişkin bir anlam ifade etmez. Çünkü gemi alacaklısı hakkının muhatabı gemi malikidir ve onun da arabuluculuk sürecine katılması ve maliki olduğu geminin paraya çevrilmesine katlanma yükümlülüğünün anlaşma metninde kaleme alınması gerekir. Aksi hâlde, işveren ve gemi adamı arasındaki anlaşma tutanağı yalnızca gemi alacağı (şahsî talep) hakkında hüküm ifade eder.

Gemi adamı ve işverenin arabuluculuk yoluyla anlaşmamaları durumunda gemi adamı tarafından dava açılıp gemi alacağı ve rehin hakkı ilâma bağlanmışsa bu durumda da gemi adamı taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip yapabilir. Ancak işveren ve gemi maliki farklı ise gemi adamı, işverene karşı açtığı davada sadece gemi alacağı hakkında ilâm elde edebilir. TTK md. 1377/1 hükmünde, gemi alacaklısı hakkının gemi alacağından bağımsız olarak dava konusu yapılamayacağı belirtilmiş olsa da kanımızca gemi alacağı için işverene karşı dava açılmış olması şartıyla gemi alacaklısı hakkı için de gemi maliki aleyhine dava açılabilir. Ancak gemi alacaklısı hakkı konusunda verilecek karar, gemi alacağına bağlı olacağından işverene karşı açılan davanın sonucu, gemi malikine karşı açılan dava için bekletici mesele yapılmalıdır. Çünkü rehin hakkının fer'î bir hak olarak asıl alacağına bağlı olması, maddi hukuk meselesi olup rehin hakkının ayrı bir dava konusu olmasını etkilememelidir. Fer'îlik gereği ortaya çıkan problemler ise davaların birleştirilmesi, bekletici mesele yapılması gibi birtakım usûl hukuku kurumlarıyla aşılabilir. Aksinin kabulü durumunda, işveren ve gemi

malikinin farklı olduğu hallerde¹⁰⁴ gemi alacaklısı hakkı ayrı olarak dava edilemeyeceğinden bu hakkın ilâma bağlanması da mümkün olmaz.

Gemi alacağı ve gemi alacaklısı hakkı ilâma bağlanmışsa bu ilâmın icrası için kesinleşmesi gerekir (İİK md. 31/a/1). İlâm kesinleşmeden icraya konulursa borçlu takibin iptali için süresiz şikâyet yoluna başvurulabilir¹⁰⁵. Ayrıca dava sonucu elde edilen hüküm bir eda hükmü içermelidir. Alacağı ve kanunî rehin hakkını yalnızca tespit eden ilâmlar icraya elverişli olmaz. Bu ilâmın ilâmlı icraya konu olabilmesi için alacağın tahsilini ve geminin cebri icra yoluyla satılmasına katlanma yükümlülüğünü öngörmesi gerekir.

bb. Yetkili İcra Dairesi

Taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takibe ilâmların icrasına dair hükümler kıyasen uygulanır (İİK md. 150/h). Buna göre, alacaklı Türkiye'deki herhangi bir icra dairesine başvurabilir (İİK md. 34). Diğer bir ifadeyle gemi adamının Türkiye'de bulunması kaydıyla başvurduğu tüm icra daireleri, taşınır rehininin paraya çevrilmesi yoluyla ilâmlı takip bakımından yetkilidir.

cc. Takip Talebi ve İcra Emri

Takip talebi, ilâmsız takipteki takip talebinde yer alan hususları¹⁰⁶ içermekle birlikte bu talebe gemi alacağının ve gemi alacaklısı hakkının bağlandığı ilâm ya da ilâm niteliğinde belgenin eklenmesi; tarih, numara ve özetinin yazılması gerekir (İİK md. 150/h, md. 35; İcra ve İflâs Kanunu Yönetmeliği¹⁰⁷ md. 20/2).

Takip talebini alan icra dairesi takip borçlusuna/borçlularına icra emri gönderir. İcra emrinde borcun icra emrinin tebliğinden itibaren 7 gün içerisinde ödenmemesi ve icranın geri bırakılmasına ilişkin bir karar getirilmemesi durumunda

¹⁰⁴Bu durum çoğunlukla işverence geminin salt kullanımının kiralanması (çıplak gemi kirası- bareboat charter) hâllerinde ortaya çıkmaktadır.

¹⁰⁵Kuru, s. 926-927; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 402; Özbek, M. Serdar: "Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlâmlar", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2016, C. 2, Ş. 1, s. 69.

¹⁰⁶Bkz. yuk. IV, B, 4, a, bb.

¹⁰⁷RG.: 11.4.2005, S.: 25783.

geminin satılacağı ihtarı yer alır (İİK md. 32). Ayrıca icra müdürü gemi alacağı ve gemi alacaklısı hakkının icraya elverişli ilâm veya ilâm niteliğinde belgeye dayanıp dayanmadığını re'sen incelemelidir.

dd. İcranın Geri Bırakılması

Gemi alacağı borçlusunu olan işveren borcun sona ermesi, kendisine süre verilmesi ya da borcun zamanaşımına uğraması gibi sebeplerle icranın geri bırakılması için icra emrinin tebliğinden itibaren 7 gün içerisinde icra mahkemesine başvurabilir. Ancak borcun sona erdiği veya süre verildiği iddialarının yetkili mercilerce re'sen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış yahut icra dairesinde veya icra mahkemesinde veya mahkeme önünde ikrar olunmuş belgelerle ispat edilmesi gerekir. İcranın geri bırakılması imkânı sadece gemi alacağı için mümkündür. Gemi alacaklısı hakkının belirtilen gemi üzerinde doğmadığı veya bu hakkın hak düşürücü süre sebebiyle düştüğü gibi iddiaların gemi maliki tarafından icra mahkemesinde süresiz şikâyet yoluyla ileri sürülmesi gerekir¹⁰⁸.

c. Ortak Hükümler: Haciz, Satış ve Paraların Paylaştırılması

aa. Haciz

Rehlin paraya çevrilmesi yoluyla takipte haciz aşaması bulunmaz. Zira haczin amacı, alacağın tahsilini sağlayacak mal veya haklara hukuken el koymaktır. Ancak rehlin paraya çevrilmesinde alacağın karşılanacağı mal veya hak bellidir, alacak zaten rehin ile güvence altına alınmıştır¹⁰⁹. Rehlinli malın paraya çevrilmesi ile alacağın tahsili sağlanır. Gemi alacaklısı hakkı ise sahibine gemi üzerinde teslimine bağlı olmayan bir taşınır rehni hakkı tanır. Rehlin hakkının teslimine bağlı olmaması, üzerinde kanunî olarak rehin hakkı doğan geminin nasıl alıkonulacağı sorununu gündeme getirir¹¹⁰. İcra ve İflâs Kanunu'nda rehlin

paraya çevrilmesi yoluyla takip için haciz aşaması düzenlenmemiş olsa da bu sorunun çözülmesi amacıyla 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda gemi haczinin öngörüldüğü ileri sürülmüştür¹¹¹ (TTK md. 1382). Ancak önemle ifade etmek gerekir ki, haciz malvarlığı değerlerine fiilî değil, hukukî olarak el koymayı ifade eder. Borçlunun malvarlığına fiilen el konulması, kural olarak haczin zorunlu unsuru değildir¹¹². Bu sebeple, her ne kadar Türk Ticaret Kanunu'nda geminin haczi düzenlenmiş olsa da buradaki haciz İcra ve İflâs Kanunu anlamındaki haczi değil, bir muhafaza tedbiri olarak gemiye fiilen el koymayı ifade etmektedir¹¹³. Buna göre, Türk ve yabancı bayraklı bütün gemilerin kesin haczinde, İcra ve İflâs Kanunu hükümleri değil, Türk Ticaret Kanunu'ndaki ihtiyatî hacze ilişkin 1364 ilâ 1368 inci maddeler uygulanır¹¹⁴ (TTK md. 1382).

bb. Satış

Satış aşamasında rehinli geminin bir sicile kayıtlı olup olmadığı önem arz eder (TTK md. 1383). Eğer gemi bir sicile kayıtlı ise ister Türk bayraklı isterse yabancı bayraklı olsun İcra ve İflâs Kanunu'nun taşınmazların satışına ilişkin hükümlerine göre paraya çevrilir (İİK md. 136). Bayrağına bakılmaksızın eğer bir gemi, sicili kayıtlı değilse İcra ve İflâs Kanunu'nun taşınır malların satışına ilişkin hükümleri uygulanır.

İcra ve İflâs Kanunu'nun satışa ilişkin hükümleri uygulanırken Türk Ticaret Kanunu'ndaki özel hükümlerin dikkate alınması gerekir. Bu özel düzenlemelerin ilki satış talebine ilişkindir. İcra ve İflâs Kanunu'na göre satış talebi borçlu tarafından da yapılabilirken (İİK md. 113/1) Türk Ticaret Kanunu'na göre borçlunun geminin satışını isteyebilmesi için gemi maliki ve şahsî borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi gerekir (TTK md.

Alınmış Olan Alacaklının İhtiyatî Haciz Talep Edememesi Sorunu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2005, C. 7, S. 1, s. 217. Türkel, s. 50

111 Atamer, s. 373, 374.

112 Kuru, s. 427; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 172; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 258, 259.

113 Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Türkel, s. 59-60.

114 Bkz. aşa. V.

108 Türkel, s. 204, 205.

109 Kuru, s. 989; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 313; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 430.

110 Seven, Vural: "Alacağı Gemi İpoteği ile Teminat Altına

1386). Buna göre, gemi alacağının şahsî borçlusu olan işveren aynı zamanda geminin maliki olmadıkça geminin satışını isteyemez. Gemiler için öngörülen satış isteme süresi diğer taşınır ve taşınmaz mallardan farklı olarak sicile kayıtlı olsun ya da olmasın ödeme emrinin ya da icra emrinin tebliğinden itibaren 3 aydır (İİK md. 153/a/3/b.1).

Geminin satış hazırlıklarında yapılacak ilânın, tirajı elli bin üzerinde olan ve yurt düzeyinde dağıtımı yapılan gazetelerden biriyle ve ayrıca yurt dışında dünya çapında dağıtımı yapılan denizcilikle ilgili günlük bir gazetede yapılması gerekir (TTK md. 1385). Gemi, Türk gemi sicili dışında yabancı bir sicile kayıtlı ise icra müdürü geminin bayrağını taşıdığı devletin konsolosluğuna satış için hazırlıklara başladığını bildirir ve konsolosluktan gemi sicil kaydını ister. Ayrıca satış ilânın gemi sicilini tutmakla yükümlü olan yabancı makama, geminin malikine ve diğer rehin alacaklılarına bildirilmesi ve ilânın sicilin fiilen tutulduğu ülke düzeyinde dağıtımı yapılan gazetelerden biriyle ilân edilmesi gerekir (TTK md. 1384).

İcra ve İflâs Kanunu'na göre, taşınmazların pazarlık suretiyle satışı mümkün değildir. Ancak gemiler sicile kayıtlı olsun ya da olmasın bütün ilgililerin isteği, değerinin hızla düşmesi, korunmasının fazla masraflı olması, bu durumların yeni gemi alacaklarının doğmasına veya sayılarının artmasına yol açması halinde, gemi veya içindeki eşyanın insan, eşya ve çevre güvenliği açısından tehlike göstermesi durumlarında pazarlık suretiyle de satılabilir (TTK md. 1387).

cc. Paraların Paylaşılması

Geminin paraya çevrilmesi sonucu elde edilen miktar herhangi bir talebe gerek kalmaksızın alacaklıya/alacaklılara ödenir. Ancak satış miktarı tüm alacaklıların alacağını ödemeye yetmezse icra müdürü tarafından alacaklılar arasında sıra cetveli düzenlenir. Sıra cetveli düzenlenirken İcra ve İflâs Kanunu'nun ilgili hükümleri değil, bu konuda Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiş özel hükümler uygulanır (İİK md. 153a/3/b.3; TTK md. 1389-1397).

Türk Ticaret Kanunu'nda sekiz sıra belirlen-

miş olup üst sırada yer alan alacaklılar alacağını almadan bir sonraki sırada yer alan alacaklılara ödeme yapılmaz. *Birinci sırada*, geminin haciz ve paraların paylaşılması aşamasına kadar geçen sürede yapılan her türlü icra gideri, bu süreler arasında geminin bakım ve korunmasıyla ilgili yapılan masraflar ile bu sürelerde doğmuş gemi adamlarının geçim masrafları ve bu sürelerde doğmuş olmaları kaydıyla gemi adamlarının gemide çalışmış olmaları nedeniyle doğmuş ücret ve diğer alacakları yer alır. Dikkat edilirse buradaki gemi adamlarının alacağı takibin sebebi olan gemi alacağı değil, hacizde geçen süre boyunca doğmuş olan gemi alacağıdır. Elde edilen para ilk sıradaki alacakların tamamını ödemeye yetmezse paylar oranında dağıtım yapılır (TTK md. 1390). İkinci sırada, satılan gemi karaya oturmuş ya da batmış ve enkaz kamu kurumları tarafından kaldırılmışsa buna ilişkin giderler yer alır (TTK md. 1391).

Cetvelin üçüncü sırasında gemi alacaklısı hakkı sahipleri yer alır (TTK md. 1392). Ancak bunlar kendi aralarında da alt sıralara ayrılırlar (TTK md. 1324). Üçüncü sıranın ilk alt sırasında gemi adamlarının gemi alacakları bulunur ve diğer gemi alacaklısı hakkı sahipleri ise kanunun açıkladığı bent sırası ile bir sonraki alt sıralarda yerini alır. Buna göre, takibin sebebi olan gemi adamı alacağı icra giderleri, hacizde geçen sürelerde doğmuş gemi adamı alacakları ve enkaz kaldırma giderlerinden hemen sonra yer alır. Gemi alacaklısı sahibi olarak gemi adamlarının kural olarak diğer gemi alacaklısı sahiplerine göre önceliği bulunmaktadır.

Cetvelin *dördüncü sırasında* ipotek veya hapis hakkıyla temin edilen tersaneci alacakları, *beşinci sırasında* gemiye ilişkin vergiler, *altıncı sırasında* üst sıralara girmeyen diğer akdî ve kanunî rehin hakkıyla temin edilmiş alacaklar, *yedinci sırasında* önceki sıralara girmeyen deniz alacakları, *sekizinci sırasında* ise yukardaki sıralarda yer almayan diğer alacaklar yer alır (TTK md. 1393-1397).

Görüldüğü üzere, gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarının sıra-

sını belirlerken bir ayırım yapmak gerekir. Eğer alacak geminin haczinden sonra geçen sürelerde doğmuş ise sıra cetvelinde birinci sırada yer alır. Geminin haczinden önce doğan gemi adamı alacakları ise cetvelin üçüncü sırasında; ancak kural olarak diğer gemi alacaklarına göre ilk sırada yer alarak önceliğe sahiptir. Kural böyle olmakla birlikte, gemi alacakları arasında yer alan geminin kurtarılmasına ilişkin ücret, gemi adamının alacağından sonra doğmuş ise sıralamada gemi adamı alacağına önüne geçer (TTK md. 1320/1/c, TTK md. 1324/2). Kurtarma ücretleri bakımından sonra doğanın önceliği benimsenmiştir. Kurtarma ücreti için öngörülen bu istisnâ durum dışında gemi adamları gemi alacaklısı hakkına sahip diğer alacaklılar bakımından da öncelik hakkına sahiptir.

V. Gemi Alacaklısı Olarak Gemi Adamının İhtiyatî Haciz İmkânı

Rehinle temin edilmiş alacaklar için kural olarak ihtiyatî haciz talep edilemez (İİK md. 257/1). Gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları hem deniz alacağı¹¹⁵ (TTK md. 1352/1/o) hem de gemi alacağı (TTK md. 1320/1/a) niteliğindedir. Gemi adamlarının taleplerinin gemi alacağı niteliğinde olması, daha önce açıklandığı gibi kanunî rehin hakkıyla temin edilmelerini sağlar¹¹⁶. Buna göre, gemi adamlarının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları, kanunî rehin hakkıyla temin edilmiş deniz alacağı niteliğindedir. İcra ve İflâs Kanunu'na göre, ihtiyatî haciz talep edebilmek için kural olarak, alacağın rehinle temin edilmemiş olması gerekse de Türk Ticaret Kanunu'nda akdi

veya kanunî bir rehin hakkıyla temin edilmiş olsa bile deniz alacakları için geminin ihtiyaten haczine karar verilebileceği belirtilmiştir (TTK md. 1353/1). Buna göre, gemi adamları hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları için ihtiyatî haciz talep edebilir.

İhtiyatî haciz ile hali hazırda ya da müstakbel takibin sonucu güvence altına alınarak borçlunun malvarlığı değerlerinin alacaklı lehine kontrolü sağlanır¹¹⁷. Gemi alacağı için alınan ihtiyatî haciz kararı rehinli mal üzerinde, diğer bir ifadeyle gemi ve eklentileri üzerinde icra edilir. Kanuna göre ihtiyatî haczine karar verilen bütün gemiler, bayrağı ve hangi sicile kayıtlı oldukları dikkate alınmaksızın, icra müdürü tarafından *seferden menedilerek muhafaza altına alınır* (TTK md. 1366). Türk Ticaret Kanunu ile getirilen ihtiyatî haciz ve fiilî el koyma imkânıyla kanunî rehin hakkı korunmuş olur¹¹⁸.

Kural olarak deniz alacağını teminat altına almak için ihtiyatî haciz talep eden alacaklının teminat yatırması gereklidir. Geminin seferden alıkonulması sebebiyle yoksun kalınan kazanç esas alınarak teminat miktarının artırılabilmesi de Kanunda ifade edilmiştir (TTK md. 1363/2). Ancak kanun koyucu ihtiyatî haciz talep ederken teminat yatırma zorunluluğundan gemi adamlarını muaf tutarak gemi adamları için önemli bir kolaylık sağlamıştır¹¹⁹ (TTK md. 1363/3).

Son olarak, iş uyuşmazlıkları bakımından getirilen zorunlu arabuluculuk düzenlemesi sebebiyle gemi adamının arabuluculuğa başvurmadan ihtiyatî haciz talep edip edemeyeceği sorusu akla gelebilir. Ancak zorunlu arabuluculuk kapsamındaki uyuşmazlıklar için arabulucu-

115 TTK md. 1352'de 22 bent halinde sayılan alacaklar deniz alacaklarını oluşturur. Öğretide burada belirlenen listenin kapalı liste olduğu, diğer bir ifadeyle sınırlı sayı ilkesine tâbi olduğu belirtilmiştir. Deniz alacaklarından başka alacaklar için geminin ihtiyatî haczine karar verilemez (TTK md. 1353/3). Ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, s. 207-263, 269.

116 Bkz. yuk. III, B.

117 Özekes, Muhammet: İcra İflas Hukukunda İhtiyatî Haciz, Seçkin, Ankara 1999, s. 44.

118 Atamer, Kerim: "Gemilerin İhtiyatî Hacizinde, Seferden Men Önleminin Uygulanması (İİK m.23 f.4 ve m.92'nin Tarihsel Kökenleriyle Deniz Takip Hukuku'ndaki Anlamı Üstüne)" İHFM, Y. 1993, C. LV, S.3, s. 281; Türkel, s. 65.

119 Gemi kaptanının ücret alacağına gemi alacağı olduğu ve teminattan muaf olarak ihtiyatî haciz istenebileceği yönündeki karar için bkz. Yarg. 11.HD., 12.12.2016, 2016/14122 E., 2016/9495 K., <https://lib.kazanci.com.tr>, (E.T.: 1.3.2021).

luğa başvurmadan ihtiyatî haciz, ihtiyatî tedbir gibi geçici hukukî koruma talep edilebileceği kabul edilmektedir¹²⁰. Fakat dava açmadan ya da icra takibi başlatmadan ihtiyatî haciz kararı alan gemi adamının tamamlayıcı merasim olarak açacağı davada, dava açmadan önce arabuluculuğa başvurması gerekir. Nitekim konuyla ilgili olarak HUAK md. 18/A/16'da dava açılmadan önce ihtiyatî haciz kararı verilmesi hâlinde İİK md. 264/1'de düzenlenen dava açma süresinin¹²¹ arabuluculuk bürosuna başvurulmasından son tutanağın düzenlendiği tarihe kadar işlemeyeceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, bu düzenleme sadece dava açma için getirilmiş olup gemi adamının, tamamlayıcı merasim olarak icra takibi başlatma yolunu tercih etmesi hâlinde daha önce açıklandığı üzere takip başlatmadan önce arabuluculuğa başvurması gerekmez¹²².

Sonuç

Gemi adamının hizmet sözleşmesinden doğan para alacakları Türk Ticaret Kanunu'na göre gemi alacaklısı hakkı bahşeden gemi alacağı niteliğindedir. Bu alacakların gemi alacağı niteliğinde olması, gemi adamına gemiye zilyet olan herkese karşı ileri sürebileceği, gemi ve eklentilerini paraya çevirebileceği takip hakkı sağladığı gibi alacağını elde etmede diğer gemi alacaklısı hakkı sahiplerine göre öncelik hakkı da verir.

Türk Ticaret Kanunu ile İcra ve İflâs Kanunu hükümleri birlikte değerlendirildiğinde, gemi adamı için en avantajlı takip yolu taşınır rehininin paraya çevrilmesidir. Çünkü gemi adamı kendisine sağlanan kanunî rehin hakkının aynı niteliği gereği asıl borçlu dışında gemiye zilyet olan üçüncü kişilere karşı da takip hakkını kullanabilir. Ayrıca geminin paraya çevrilmesi durumunda gemi adamlarının alacaklarının, diğer alacaklardan ve hatta diğer gemi alacaklarından önce gelmesi gemi adamının öncelikle tatmini-

ni sağlar. Bununla birlikte gemi adamı, hizmet sözleşmesinden doğan para alacaklarının ayrıca deniz alacağı niteliğinde olması sebebiyle, İcra ve İflâs Kanunu hükümlerinden farklı olarak, alacağı rehinle temin edilmiş olsa bile herhangi bir teminat yatırmadan ihtiyatî haciz talep edebilir; bu şekilde, başlatacağı icra takibinin sonucunu güvence altına alabilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Sami: "Gemi Adamının Manevi Tazminat Alacağı Gemi Alacaklısı Hakkı Bahşeder Mi?." Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, 2019, s. 115-128.
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema/Hanağası, Emel: İcra ve İflâs Hukuku, 6. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2020.
- Atamer, Kerim: "Gemilerin İhtiyati Hacinde, Seferden Men Önleminin Uygulanması (İİK m. 23 f.4 ve m. 92'nin Tarihsel Kökenleriyle Deniz Takip Hukuku'ndaki Anlamları Üstüne)" İHFM, Y. 1993, C. LV, S.3, s. 279-340.
- Atamer, Kerim: Türk Ticaret Kanunu Tasarısına Göre Deniz Hukukunda Cebrî İcra, Arıkan, İstanbul 2006.
- Aydemir, Murteza: Türk Hukukunda İşveren, İşveren Vekili, Alt İşveren Kavramları, Türkiye Metal Sanayiciler Sendikası, İstanbul 1993.
- Bedük, Nusret Mehmet: Deniz İş Sözleşmesi, Ekin Yayınevi, Bursa 2012.
- Çağa, Tahir: Deniz Ticaret Hukuku I., 10. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul 1995.
- Çağa, Tahir/Kender, Rayegan/Budak, Ali Cem: Deniz Ticareti Hukuku, C. III, Arıkan Basım Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Çelik, Nuri/Caniklioğlu, Nurşen/Canbolat, Talat: İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 33. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2020.
- Dişel, Buse: Dava Takip Yetkisi, On İki Levha, İstanbul 2020.
- Dündar, Esra: Uluslararası Düzenlemeler ve Avrupa Birliği Çerçevesinde Deniz İş Huku-

120 Ekmekçi/Özekes/Atalı/Seven, s. 194.

121 İİK md. 264/1'de öngörülen 7 günlük süre, gemilerin ihtiyatî haczinde 1 ay olarak uygulanır (TTK md. 1376).

122 Bkz. yuk. IV, B, 2.

- kunda Gemi Adamlarının Çalışma Süreleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- Dündar Aravacık, Esra: "Gemi Adamlarının Ücretlerinin Deniz İş Kanunu ve 2006 Tarihli Denizcilik Çalışma Sözleşmesi Kapsamında Değerlendirilmesi", Terazi Hukuk Dergisi, C.:11, S. 213, 2016, s. 14-28.
  - Dündar Aravacık, Esra: "Deniz İş Hukuku'nda Fazla Çalışmaya İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi", D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 2057-2099.
  - Ekmekçi, Ömer/Özekes, Muhammet/Atalı, Murat/Seven, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, On İki Levha, İstanbul 2019.
  - Ekonomi, Münir: İş Hukuku Cilt 1, Ferdi İş Hukuku, İTÜ Makine Fakültesi Ofset Atölyesi, İstanbul 1987.
  - Ermenek, İbrahim/Azaklı Arslan, Betül: "İcra ve İflâs Hukuku Açısından Ticarî Davalarda Arabulucuya Başvuru Zorunluluğu (TTK m. 5/A)", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 148, 2020, s.135-196.
  - Günay, M. Barış: Türk ve Anglo Amerikan Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.
  - Kalpsüz, Turgut: Gemi Rehni, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2001.
  - Kaner, İnci: "Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi Alacağı", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2012, C. 18, S. 2, s. 486-490.
  - Kar, Bektaş: İçtihatları ve Mevzuatı ile Deniz İş Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
  - Kar, Bektaş: "Deniz İş Sözleşmesi", SİCİL İş Hukuku Dergisi, Eylül, 2011, S. 23, s. 46-53, (Deniz İş Sözleşmesi).
  - Kender, Rayegan: Deniz İş Hukukunda İşveren, İşveren Vekili, Kaptan ve Gemi Adamı Kavramları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Araştırma ve Uygulama Merkezi, 1984 Yılı Konferansları, İstanbul 1985.
  - Kesik Canbulut, Büşra: "Gemi Adamı Alacakları, İhtiyati Haciz ve Rehin", <https://www.hukukihaber.net/gemi-adami-alacaklari-ihiyati-haciz-ve-rehin-makale,7969.html>
  - Kula Değirmenci, Nil: "Türk Ticaret Kanunu Uygulamalarında Gemi Alacaklısı Hakkının Bir Unsuru Olarak Hakkın Sahibi" Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4, s. 245-274.
  - Kuru, Baki: İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, 2. Baskı, Adalet, Ankara 2013.
  - Moral, Duygu: Gemiadamlarının Hizmet Sözleşmelerinin Sona Ermesi: Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2010.
  - Odaman, Serkan: İşçinin Haklı Sebep Fesih Hakkı, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yakın ve Ortadoğu Çalışma Eğitim Merkezi Yayın No:16, Ankara 2000.
  - Öktem, Sezgi: Deniz İş Hukukunda İşverenin İşe Sağlama Borcu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2001.
  - Öktem Songu, Sezgi: "Deniz İş Hukukunda İş Sözleşmesinin Sona Ermesi", Legal İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, C. 1, S. 3, 2004, s. 835-866.
  - Özbek, M. Serdar: "İflâs Davasının Hukukî Mahiyeti", AÜHFD, Y. 2012, C. 61, S. 1, s. 207-274.
  - Özbek, M. Serdar: "Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlamlar", Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2016, C. 2, S. 1, s. 37-78.
  - Özekes, Muhammet: İcra İflas Hukukunda İhtiyati Haciz, Seçkin, Ankara 1999.
  - Öztan, Bilge: Medenî Hukukun Temel Kavramları, 40. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
  - Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Sungurtekin Özkan, Meral/Özekes, Muhammet: İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 7. Bası, On İki Levha, İstanbul 2020.
  - Sefer, Natzie: Gemilerin Yurt Dışında Cebri

İcra Yoluyla Satışları ve Bunların Tanınmasına Dair Milletlerarası Sözleşme Taslağı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

- Seven, Vural: "Alacağı Gemi İpoteği ile Teminat Altına Alınmış Olan Alacaklının İhtiyati Haciz Talep Edememesi Sorunu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2005, C. 7, S. 1, s. 213-236.
- Sevimli, K. Ahmet: İş Hukukunda Kaptan, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 1999.
- Süzek, Sarper: İş Hukuku, Yenilenmiş 19. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2020.
- Süzel, Cüneyt: Gemi Alacaklısı Hakkı ve Gemi İpoteği Hakkında 1993 Cenevre Sözleşmesi ve Yeni Türk Ticaret Kanunu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Tanrıver, Süha: "Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 147, Y. 32, 2020, s. 111-142.
- Taş, Yunus/Rüzgar, Orhan: İş Mahkemelerinin Görevleri ve Yargılama Usulü, Dora Yayınevi 2018.
- Türkel, Doğuş Taylan: Gemi Alacaklısı Hakkının Paraya Çevrilmesi, Güncel Hukuk Yayınları, 2008.
- Ulucan, Devrim: Deniz İş Hukukuna İlişkin Temel Bilgiler (Sendikal Eğitim Elkitabı), Türkiye Denizciler Sendikası, İstanbul 1986.
- Ulutaş, Yusuf: Gemi Alacaklısı Hakkı Veren Alacaklar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.
- Yürekli, Sabahattin: "Deniz İş Kanunu'nun Yer İtibariyle Kapsamı", AÜEHFD, C. IX, S.1-2, 2005, s. 613-631.